

บทที่ ๑

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

ปัจจุบันนักวิชาการหลายสาขาสนใจศึกษาคติชาวบ้านมากขึ้นทั้งนี้เพราะคติชาวบ้านเป็นศาสตร์ที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของประชาชนทั่วไป และมีความหมายใกล้เคียงกับวัฒนธรรม เนื้อหาสาระสำคัญของคติชาวบ้านอย่างหนึ่งได้แก่วรรณกรรม คำว่า "วรรณกรรม" ในทัศนะของนักคติชนวิทยาหมายถึง เรื่องราวที่มีการถ่ายทอดโดยทางคำพูดหรือมุขปาฐะ เป็นสำคัญ เช่น นิทานที่เล่าสู่กันฟัง แม้ว่านักคติชนวิทยาส่วนใหญ่จะเน้นว่าข้อมูลทางคติชนจะต้องมีการถ่ายทอดทางมุขปาฐะแต่หลายคนก็ยอมรับว่าข้อมูลด้านลายลักษณ์อักษรจัดเป็นข้อมูลทางคติชนส่วนหนึ่ง นักคติชนวิทยาบางคน เช่น อาร์เชอร์ เทเลอร์^๑ เห็นว่าวรรณคดีและคติชาวบ้านมีความสัมพันธ์กัน โดยเหตุที่เนื้อหาของวรรณคดีได้มาจากคติชาวบ้าน เราอาจพิจารณาในมุมกลับได้ว่า เนื้อหาข้อมูลทางคติชาวบ้านบางส่วนอาจจะมาจากวรรณคดีได้เช่นกัน เช่น เรื่องพระอภัยมณี หรืออิเหนา มีปรากฏอยู่ในรูปของวรรณคดีมาก่อน เมื่อข้อมูลดังกล่าวแพร่หลายจนเป็นที่นิยมของประชาชนแล้ว เรื่องนั้นก็กลับกลายเป็นเรื่องคติชาวบ้านไป

ในประเทศไทยมีเรื่องราวของพระเถระรูปหนึ่งชื่อมาลัย เป็นพระอรหันต์องค์หนึ่งสมัยหลังพุทธกาล ขึ้นไปสวรรค์แล้วลงไปสู่เมืองนรกและกลับมาสู่โลกมนุษย์ ป่าวประกาศให้ชาวโลกทำบุญกุศล เลิกทำบาปเพื่อจะได้ไปเกิดในสมัยพระศรีอารียเมตไตรย

^๑Archer Taylor, "Folklore and the Student of Literature," in The Study of Folklore, ed. Alan Dundes (Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1965), p. 37.

เรื่องพระมาลัยนี้เป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย น่าสังเกตว่ามีเรื่องราวของข้อมูลชนิดเดียวกันปรากฏอยู่ทั่วประเทศ

เรื่องราวของพระมาลัยนี้ได้รับความนิยมเป็นอย่างมากในอดีต โดยเฉพาะในสังคมชนบท แม้ในปัจจุบันนี้ก็ยังมีปรากฏอยู่ในหลายท้องที่ แต่สังคมเมืองหลวงนั้นเสื่อมความนิยมลงไปมากแล้ว ปัจจุบันมีผู้รู้เรื่องราวเพียงไม่กี่คน ทั้งนี้เป็นเพราะภัยจากการขาดผู้สืบทอดข้อมูล และผลกระทบของความเจริญทางการศึกษาและเทคโนโลยีแผนใหม่ ทำให้วิถีชีวิต แนวความคิด และความเชื่อของประชาชนเปลี่ยนไปจากเดิม สังคมชนบทเปลี่ยนแปลงช้ากว่าสังคมเมือง อย่างไรก็ตาม ข้อมูลที่มีอยู่ทั้งที่เป็นประเภทลายลักษณ์และมุขปาฐะก็กำลังจะหมดไปตามกาลเวลาพร้อมกับตัววิทยากรเอง เราต้องยอมรับความจริงข้อหนึ่งว่า แม้การศึกษาในปัจจุบันจะเจริญขึ้นกว่าเดิม แต่วิทยากรหรือผู้รู้เรื่องราวของอดีตยิ่งนับวันจะมีจำนวนน้อยลง อาทิ ผู้ที่สามารถอ่านอักขระขอม หรือจารึกโบราณอื่น ๆ ได้นั้นมีอยู่ไม่มาก ดังนั้นการอนุรักษ์ข้อมูลทางวรรณกรรมพื้นบ้านจึงเป็นสิ่งที่จะต้องรีบดำเนินการโดยเร่งด่วน

ข้อมูลเรื่องพระมาลัยที่แพร่กระจายนั้นมีหลายรูปแบบ เช่น ประเภทมุขปาฐะที่ได้ยินได้ฟัง และเล่าสืบต่อ ๆ กันมา ประเภทลายลักษณ์ซึ่งเขียนไว้ในสมุดไทยและใบลาน มีอยู่กระจัดกระจายตามวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ เนื่องจากเรื่องพระมาลัยมีความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกับด้านประเพณี โดยเฉพาะเกี่ยวกับงานศพ นอกจากนี้คนโบราณเชื่อว่าการได้อ่านได้ยินได้ฟัง หรือได้เห็นเรื่องราวเกี่ยวกับธรรมะถือเป็นบุญอย่างหนึ่ง ทำให้มีผู้ศรัทธาสรางหนังสือถวายวัดเป็นจำนวนมาก มีการคัดลอกต้นฉบับสืบต่อ ๆ กันมา แต่เราไม่อาจทราบได้ว่าต้นฉบับดั้งเดิมมีประวัติความเป็นมาอย่างไร เพราะต้นฉบับได้สูญหายไปด้วยสาเหตุหลายประการ เช่น ข้อมูลถูกทำลายเสียหายตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเสียเอกราชแก่พม่าใน พ.ศ. ๒๓๑๐ หรือถูกทำลายโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ไม่รู้คุณค่าของสิ่งนั้น ดังที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงเล่าไว้ในนิทานโบราณคดี เรื่องหนังสือหอหลวง

ว่า มีหญิงคนหนึ่งเอาสมุดคำรวมใส่กระชุงจะเอาไปเผาไฟ ทำสมุดสำหรับลงรัก เมื่อสอบถามดูปรากฏว่า เป็นหนังสือพงศาวดารเมืองไทยแต่ครั้งสมเด็จพระนารายณ์ และหนังสือเล่มนี้เองสมเด็จพระยาคำรงฯ ทรงเรียกว่า "พระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ"^๑ เมื่อผู้วิจัยเดินทางไปรวบรวมข้อมูลในบริเวณภาคกลาง พบว่า ข้อมูลเรื่องพระมาลัยทั้งชนิดสมุดไทยและใบลานถูกทำลายไปเป็นอันมาก โดยวิธีเผาไฟนำเข้าไปผสมทำพระเครื่อง เช่น ที่จังหวัดสุพรรณบุรี ทั้งนี้เพราะมีข้อมูลเป็นจำนวนมาก และทางวัดไม่มีที่เก็บ บางแห่งเก็บรักษาไม่ดีพอแมลงกัดกินต้นฉบับชำรุดเสียหาย บางรายลักลอบนำต้นฉบับที่สวยงามไปขายทั้งในและนอกประเทศ โดยเฉพาะประเทศเยอรมนี ฝรั่งเศส เดนมาร์ก อังกฤษ และสหรัฐอเมริกา มีข้อมูลประเภทสมุดไทย ใบลาน เป็นจำนวนมากทั้งที่เป็นสมบัติส่วนบุคคล และสมบัติของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ และสมุดไทยโบราณโดยเฉพาะคัมภีร์พระมาลัยขายได้ราคาดี เพราะมักจะมีภาพประกอบที่สวยงาม บางทีก็ใช้แลกเปลี่ยนกับสมุดไทยที่จัดพิมพ์ขึ้นในระยะหลังของสำนักพิมพ์ ส.ธรรมภักดี หรืออักษรเจริญทัศน์ เนื่องจากผู้เก็บรักษาข้อมูลบางคนไม่สามารถอ่านต้นฉบับโบราณที่จารด้วยตัวอักษรขอม หรือมอญได้ จึงยอมขายหรือแลกเปลี่ยนต้นฉบับเพื่อความสะดวกในการอ่าน

สมเด็จพระยาคำรงฯ ทรงอธิบายเรื่องหนังสือไทยไว้ว่า^๒

. . . หนังสือไทยฉบับเขียนของแก่นั้นลักษณะต่างกันเป็น ๓ ประเภท ถ้าเป็นหนังสือสำหรับอ่านกันเป็นสามัญ เขียนในสมุดไทยสีขาวด้วยเส้นหมึกบ้าง เขียนในสมุดไทยสีดำด้วยเส้นดินสอขาวบ้าง หรือเส้นฝุ่นและเส้นทรคาล หรือวิเศษ ถึงเขียนด้วยเส้นทองก็มี เขียนตัวอักษรบรรจงทั้งนั้น ต่อเป็นร่างหรือสำเนา จึงเขียนอักษรเส้นหวัดด้วยเส้นดินสอ แต่ว่าล้วนเขียนในสมุดไทยประเภทหนึ่ง ถ้าเป็นหนังสือตำรับตำรา เช่น ตำราเลขยันต์หรือคาถาอาคม เป็นต้น อันเจ้าของประสงค์จะซ่อนเร้นไว้แก่ตัว มักจารลงในใบลานขนาดสั้น สักครึ่งคัมภีร์พระธรรมร้อยเอ็ดก็เก็บไว้ แต่ล้วนเป็นหนังสือคัมภีร์ใบลาน

^๑สมเด็จพระยาคำรงฯ ราชานุกาภาพ, "เรื่องหนังสือทอหลวง," ใน นิทานโบราณคดี (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศิลปบรรณาการ, ๒๕๑๑), หน้า ๑๓๖.

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๖.

ประเภทหนึ่ง ถ้าเป็นจดหมายมีไปมาหากัน แม้ท้องตราและใบบอกในราชการ ก็เขียนลงในกระดาษข่อยด้วยเส้นดินสอดำมีวงใส่กระบอกไม้ไผ่ส่งไป เมื่อเสร็จกิจแล้วก็เอาเชือกผูกเก็บไว้เป็นมัด ๆ มักมีแต่ตามสำนักราชการประเภทหนึ่ง หนังสือฉบับเขียนทั้ง ๓ ประเภท ที่ว่ามา ประเภทที่เขียนในสมุดไทยมีมากกว่า อย่างอื่น

เมื่อพิจารณาการศึกษาข้อมูลสมุดไทยฉบับจริงกับฉบับร่าง เราสามารถวินิจฉัยได้ว่า ลักษณะข้อมูลที่เหลืออยู่มาตามนั้น ฉบับใดเป็นฉบับจริง และฉบับใดเป็นฉบับร่าง ข้อมูลเหล่านี้ได้มีผู้คัดลอกสืบทอดกันมาหลายทอด ทำให้รายละเอียดต้นฉบับที่พบในระยะหลังคลาดเคลื่อนเป็นส่วนใหญ่ อนึ่งผู้แต่งและผู้คัดลอกไม่ได้ระบุวัน เดือน ปี ที่แต่ง หรือคัดลอกไว้ ทำให้ไม่ทราบว่ามีใครแต่งขึ้น หรือคัดลอกไว้ในสมัยใด แต่อาจคาดคะเนได้จากอักษรและอักขรวิธีที่ใช้เขียน

คำประพันธ์ที่ใช้ในข้อมูลแต่ละประเภทก็แตกต่างกัน วรรณกรรมเรื่องพระมาลัย ฉบับกลอนสวดแต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกาพย์ ฉบับเทศนาโวหาร แต่งเป็นร้อยแก้ว สลับกับคาถาภาษาบาลี ส่วนวรรณคดี ซึ่งเป็น "คำหลวง" นั้นใช้คำประพันธ์ประเภทร้อยสลับกับโคลงสี่สุภาพ ลักษณะคำประพันธ์ที่แตกต่างกัน จะมีผลต่อความต่างระดับของข้อมูล จะกีดขวางความเป็นวรรณคดีหรือไม่หรือเป็นความแตกต่างที่เกิดขึ้น เพื่อจำกัดสิทธิ์ในการแต่งระหว่างชนชั้น เพราะวรรณกรรมพื้นบ้านแต่โดยกวีนิพนธ์ ส่วนพระมาลัย คำหลวงนั้นเป็นพระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร กวีในราชสำนัก และสถาบันทางสังคม เช่น วัด และวัด จะมีส่วนผลักดันให้เกิดรูปแบบต่าง ๆ ของวรรณกรรมและวรรณคดีขึ้น หรือไม่นั้นผู้วิจัยจะกล่าวต่อไปในภายหลัง

สิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับเรื่องพระมาลัย คือ มีภาพจิตรกรรมฝาผนังตามโบสถ์วิหารหลายแห่งในกรุงเทพมหานคร และต่างจังหวัด ทั้งยังมีภาพประกอบในสมุดไทยเป็นจำนวนมาก และยังมีภาพแขวนที่เรียกว่า ภาพพระนฤอุทกด้วย ทางด้านปฏุมุขกรรมมีปรากฏหลายแห่ง แต่ไม่มากเท่าด้านจิตรกรรม นอกจากนี้ยังมีทำนองสวดต่าง ๆ ซึ่งน่าจะ

เป็นปัจจัยช่วยกระจายข้อมูลให้แพร่หลายประการหนึ่ง เพราะให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ทำให้จำเรื่องราวได้ง่าย ทำนองสวดบางทำนองเป็นที่มาของทำนองเพลงไทยสากลในปัจจุบัน และเนื้อหาของเรื่องบางส่วนปรากฏในบทเพลงปฏิพาทย์ บางท้องที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างแนวความคิดของเรื่องพระมาลัยกับชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนโดยทั่วไป

ในต่างประเทศ มีผู้ศึกษาคติชาวบ้านมาเป็นเวลาร้อยกว่าปีแล้ว แต่ในประเทศไทย นั้นเพิ่งจะเริ่มต้น นักคติชนวิทยาคนสำคัญคนหนึ่งคือ สติธ ทอมป์สัน ได้วางรากฐานการจัดระบบหมวดหมู่ของนิทานพื้นบ้านจนเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในวงการคติชน ผลงานที่มีชื่อเสียงของเขาได้แก่ การจัดประเภทของนิทานตามแบบเรื่อง โดยอาศัยแนวทางที่แอนดี อาร์เน ได้ทำไว้ ทอมป์สันนำมารวบรวมเรียบเรียงใหม่เป็น Aarne-Thompson Types of the Folk-Tale และผลงานที่ทำให้เขามีชื่อเสียงมาก คือ หนังสือเกี่ยวกับการแบ่งนิทานตามอนุภาค (Motif-Index of Folk literature) ซึ่งสามารถจำแนกประเภทของนิทานได้ดีกว่าแบบที่เคยใช้กันมา และเป็นที่นิยมใช้กันเรื่อยมาจนทุกวันนี้ ผู้วิจัยจะได้ทดลองจัดจำแนกอนุภาคนิทานเรื่องพระมาลัยตามวิธีการแบ่งของ สติธ ทอมป์สัน เพื่อวิเคราะห์ดูว่า อนุภาคของนิทานไทยเราจะสามารถเข้ากับกฎเกณฑ์สากลได้หรือไม่ และมากน้อยเพียงใด เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาข้อมูลทางคติชนส่วนหนึ่งอย่างมีระบบ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อวิเคราะห์อนุภาคที่สำคัญในนิทานพื้นบ้านเรื่องพระมาลัยตามวิธีการของ สติธ ทอมป์สัน
๒. เพื่อวิเคราะห์เรื่องพระมาลัยที่แพร่หลายอยู่ในรูปวรรณกรรมพื้นบ้าน ทั้งที่เป็นมุขปาฐะ และลายลักษณ์ของภาคกลาง และวรรณคดี เรื่องพระมาลัยคำหลวง โดยนำวิธีการทางวรรณคดี เปรียบเทียบ มาวิเคราะห์หากระบวนการที่วรรณกรรมพื้นบ้านเปลี่ยนแปลงรูปแบบมาสู่ระดับวรรณคดี

ขอบเขตของการวิจัย

ข้อมูลที่น่าสนใจในการวิจัยนี้ ใช้เฉพาะข้อมูลทั้งประเภทมุขปาฐะและลายลักษณ์ ชนิดปฐมภูมิ และทุติยภูมิ ที่รวบรวมได้จากภาคกลางเท่านั้น เพราะศึกษาข้อมูลทั่วทุกภาคก็จะต้องอาศัยเวลายาวนานมาก แต่เนื่องจากข้อมูลที่ใช้ศึกษาจำกัดอยู่เฉพาะข้อมูลในภาคกลาง จึงมีเนื้อหาที่ไม่อาจสืบสาวที่มาของเรื่องหรือแหล่งกำเนิดที่แน่นอนของข้อมูลได้

แหล่งข้อมูลที่รวบรวมได้ในภาคกลาง ได้แก่ จังหวัดกรุงเทพมหานคร พระนครศรีอยุธยา นครปฐม ราชบุรี เพชรบุรี ปทุมธานี นนทบุรี ชัยนาท สมุทรสงคราม สุพรรณบุรี กาญจนบุรี ๓ จังหวัดบุรีรัมย์ ลิงห์บุรี และฉะเชิงเทรา วิทยากรผู้ให้ข้อมูลมีทั้งพระและชาวบ้าน ได้ข้อมูลมุขปาฐะรวม ๑๗ ส่วนน ทำนองสวดพระมาลัยจากจังหวัดนครปฐม ๑ ส่วนน และทำนองสวดลำจากจังหวัดเพชรบุรีอีก ๑ ส่วนน ข้อมูลด้านลายลักษณ์ที่ใช้ในการวิจัยมี ๑๒ ส่วนน ได้แก่

๑. ฉบับสมุดไทย จากหอสมุดแห่งชาติ
๒. ฉบับสมุดไทย (อ่านแปลจากอักษรขอม) วัดท่าเลไทย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๓. ฉบับสมุดไทย ไพศาล เขาวนัฒ์ แปลจากอักษรขอม
๔. ฉบับสมุดไทย ของสำนักพิมพ์นครส.ธรรมภักดี
๕. ฉบับสมุดไทยของสำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์
๖. ฉบับใบลาน สุภาพร มากแจ้ง แปลจากอักษรขอมจากต้นฉบับของหอสมุดแห่งชาติ
๗. ฉบับใบลาน (แปลจากอักษรมอญ) วัดทองบ่อ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
๘. ฉบับใบลาน (แปลจากอักษรมอญ) วัดคงคาราม จังหวัดราชบุรี
๙. ฉบับกลอนสวด รวบรวมโดยธรรมานุภาพ
๑๐. นิทานพระมาลัยเรียบเรียงโดยนายมี ชูทอง
๑๑. พระมาลัยคำหลวง ฉบับโรงพิมพ์มหาภูมิบาลราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๐๔
๑๒. ฎีกามาลัย ส่วนนเทศนา ปุณณา วิไลชนาฉบับโรงพิมพ์เสียงเชียง พ.ศ. ๒๕๐๗

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุภาพร มากแจ้ง^๑ ได้ค้นคว้าที่มาของคัมภีร์มาเลย์เขตเกรวตดู ดัสน เนื้อเรื่อง ผู้แต่ง และสถานที่ และตรวจสอบชำระต้นฉบับคัมภีร์มาเลย์เขตเกรวตดู ฉบับกรุงสุโขทัย จากผลการวิจัยปรากฏว่า คัมภีร์ดังกล่าวเริ่มประพันธ์เป็นครั้งแรก โดย ภิกษุชาวพม่า ระหว่างปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ (ค.ศ. ๑๐-๑๒) โดยที่มาของเรื่องจากคัมภีร์สหวิทูปกรณ์ คัมภีร์รสวาณี คัมภีร์มหาวงศ์ และคัมภีร์ พระไตรปิฎก ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลจากฉบับแปลที่สุภาพร มากแจ้ง แปลจากฉบับโบราณ ของหอสมุดแห่งชาติ เป็นสำนวนลายลักษณ์สำนวนหนึ่ง

อรอนงค์ พัดพาตี^๒ ได้ศึกษาเปรียบเทียบประวัติความเป็นมาและลักษณะ หัว ๆ ไปของนิพนธ์นิพนธ์สุทรคำหลวง และพระมาลัยคำหลวง พร้อมทั้ง นำข้อมูลดังกล่าว มาเปรียบเทียบกับมหาชาติคำหลวง และพระนลคำหลวง ผู้วิจัยได้นำแนวคิดบางส่วนของ อรอนงค์ พัดพาตี มาใช้ประกอบการวิเคราะห์รูปแบบของวรรณคดีเรื่องพระมาลัยคำหลวง

ไพศาล เชวานันต์^๓ ได้ศึกษาพระมาลัยคำสวด ฉบับถอดความจากอักษรขอม ฉบับหนึ่ง โดยกล่าวถึงเรื่องราวของพระมาลัยคำหลวงก่อนเพื่อปูพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับ

^๑สุภาพร มากแจ้ง, "มาเลย์เขตเกรวตดู: การตรวจสอบชำระและการ ศึกษาเชิงวิเคราะห์" (วิทยานิพนธ์ปริณามหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๑).

^๒อรอนงค์ พัดพาตี, "พระนิพนธ์ประเภทคำหลวงของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร" (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต แผนกวิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๒).

^๓ไพศาล เชวานันต์, "พระมาลัยคำสวด: วรรณกรรมชาวบ้าน," โครงการ สันสกृतวรรณภาษาและวรรณกรรม เอกสารเชิงวิชาการ ฉบับที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๒๒. คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน.

วรรณคดีแบบฉบับ แล้วจึงอธิบายถึงพระมาลัยคำสวดฉบับวรรณกรรมชาวบ้าน และยังมีข้อสันนิษฐานว่า พระมาลัยคำสวดแต่งช่วงสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นประมาณ พ.ศ. ๒๐๒๔-๒๑๗๐ โดยพิจารณาทางด้านอักษรวิธี ถ้าเป็นตามข้อสันนิษฐานดังกล่าว เรื่องพระมาลัยคำสวดจะมีมาก่อนพระมาลัยคำหลวง เพราะพระมาลัยคำหลวงแต่งขึ้นประมาณ พ.ศ. ๒๒๕๐

วิธีดำเนินการวิจัย

๑. รวบรวมข้อมูลจากหนังสือหรือเอกสารที่เกี่ยวข้องจากหอสมุดต่าง ๆ และหาด้านฉบับเรื่องพระมาลัยที่เป็นข้อมูลปฐมภูมิ และทุติยภูมิ และข้อมูลจากการสัมภาษณ์วิทยากรตามท้องถิ่นต่าง ๆ ในบริเวณภาคกลาง

๒. ถ่ายทอดข้อมูลจากสมุดไทย ใบลาน และจากแถบบันทึกเสียงไว้เป็นเอกสารประกอบการค้นคว้า

๓. วิเคราะห์ข้อมูลตามระเบียบวิธีทางคติชนวิทยา วรรณคดีเปรียบเทียบ และสังคมวิทยาเปรียบเทียบข้อมูลด้านความคล้ายคลึง ความแตกต่าง เนื้อหา รูปแบบสำนวนภาษา กลวิธีในการถ่ายทอดและแนวคิดของเรื่อง

๔. ทาลักษณะร่วมของวรรณพื้นบ้าน และวรรณคดี

๕. สรุปผลการวิจัยลักษณะร่วมที่ได้ค้นจะแสดงให้เห็นความสำคัญหรืออิทธิพลที่วรรณกรรมพื้นบ้านมีต่อวรรณคดี และอาจจะเป็นต้นเค้าที่มาของวรรณคดี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

๑. เป็นประโยชน์ในการศึกษา ค้นคว้าหากระบวนการที่แสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมพื้นบ้านอาจจะยกระดับขึ้น เป็นวรรณคดี

๒. เป็นแนวทาง เปรียบเทียบการศึกษาข้อมูลวรรณกรรมพื้นบ้าน และวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ

๓. เป็นกาอนุรักษข้อมูลวรรณกรรมพื้นบ้านที่กระจัดกระจายให้ เข้า เป็นระบบ

๔. แสดงให้เห็นอิทธิพลที่เรื่องดังกล่าวมีต่อสังคม ประชาชน และศิลปะบางสาขาทั้งทางตรง และทางอ้อม

ที่มาด้านเนื้อเรื่อง

ในเนื้อเรื่องพระมาลัยคำหลวง ผู้ประพันธ์ระบุตอนเริ่มเรื่องว่า "ข้าจะขอกล่าวตามพระบาลีในคัมภีร์พระมาลัย ตามอัชฌาครยัตโนมิตี ให้โสมนัสศรัทธา" และตอนท้ายเรื่องมีข้อความว่า "มาलयวตถุ นิฏฐิตี อันพรรณนาคตามพระบาลี ในคัมภีร์พระมาลัย ตามกระแสในปัญหา มนสิการะเข้าอันกล่าวก็จบเรื่องราวเท่านี้" คัมภีร์ที่กล่าวถึงในพระมาลัยคำหลวงนี้ก็คือ คัมภีร์มาเลยเทวตถุณันนั่นเอง

คำนำของฐิกามาลัยเทวสูตร^๑ ระบุว่า พระอรรถกถาจารย์^๒ "ได้วิสันาณิทานแห่งพระมาลัยเทวเถรเจ้า ตามนัยแห่งพระคัมภีร์ปรมัตถโชติกา ฐิกามาลัยเทวสูตร" ดังนั้นที่มาของฐิกามาลัยเทวสูตร คือ พระคัมภีร์ปรมัตถโชติกา

ส่วนพระมาลัยกลอนสวดที่รวบรวมมาได้จากบริเวณภาคกลาง คือ ส่วนวนที่รวบรวมโดยธรรมานูภาพ สำนักพิมพ์บุตร ส.ธรรมภักดี สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์ ส่วนวนวัดท่าเลไทย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และส่วนวนพระมาลัยคำกาพย์ของภาคใต้^๓ มีข้อความกล่าวถึงที่มาของเรื่องตรงกันคือ มาจากคัมภีร์ขุททกนิกาย

ธรรมนี้ท่านผู้ปราชญ์	อันเจสียวฉลาดชื่อว่าเมสี ^๔
นำมาแต่คัมภีร์	ชื่อว่าขุททกนิกาย ^๕
บอกไว้ให้เป็นผล	เป็นกุศลแก่หญิงชาย
สัพปุระท่านทั้งหลาย	พึงจำไว้สั่งสอนใจ

คัมภีร์ขุททกนิกายนี้รวมอยู่สุดต้นตอปิฎกซึ่งมีอยู่ห้าหมวด ขุททกนิกายแปลว่าหมวดเล็กน้อยรวบรวมข้อธรรมที่ไม่จัดเข้าในหิมนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย และอังคุตตรนิกาย มารวมไว้ในหมวดนี้ทั้งหมด แบ่งหัวข้อย่อยได้เป็น ๑๔ เรื่อง คือ

^๑ อริยธรรม ป, ฐิกามาลัยเทวสูตร, (พระนคร: โรงพิมพ์เสียงเสียง, ๒๕๐๗)

^๒ พระอรรถกถาจารย์ คือ ผู้แต่งตำราอธิบายพระไตรปิฎก

^๓ ประทีป ชุมพล และคณะ, "พระมาลัยคำกาพย์," วรรณกรรมภาคใต้ วารสารคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๑๔. หน้า ๒๔.

^๔ บางฉบับเป็น "อันเจสียวฉลาดชื่อเมสี" "อันเจสียวฉลาดมีฤทธิ"

^๕ บางฉบับเป็นขุททกนิกาย หรือ อุททกนิกาย

๑. ขุททกปาฐะ แปลว่า บทสวดเล็ก ๆ น้อย ๆ โดยมากเป็นบทสวดสั้น ๆ
เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา
๒. ธรรมบท แปลว่า บทแห่งธรรม คือ ธรรมภาษิตสั้น ๆ ประมาณ ๓๐๐ หัวข้อ
๓. อุทาน แปลว่า คำที่เปล่งออกมา หมายถึง คำอุทานที่เป็นธรรมภาษิต
มีท้องเรื่องประกอบเป็นเหตุปรารภ ในการเปล่งอุทานของพระพุทธเจ้า
๔. อิติวุตตกะ แปลว่า ข้อความที่ท่านกล่าวไว้ไว้อย่างนี้ เป็นการอ้างอิงว่า
พระพุทธเจ้าได้ตรัสข้อความไว้ไว้อย่างนี้
๕. สุตตนิบาต แปลว่า รวบรวมพระสูตร คือ รวบรวมพระสูตรเบ็ดเตล็ดต่าง ๆ
ไว้ด้วยกัน
๖. วิมานวัคคฺช แปลว่า เรื่องของผู้ได้วิมาน แสดงเหตุที่ทำให้ได้ผลดีตามคำ
บอกเล่าของผู้ที่ได้ผลดีนั้น ๆ
๗. เปตวัคคฺช แปลว่า เรื่องของเปรต หรือผู้ล่วงลับไปทำกรรมไว้
๘. เถรคาถา ภาษิตต่าง ๆ ของพระเถระผู้เป็นอรหันตสาวก
๙. เถรีคาถา ภาษิตต่าง ๆ ของพระเถระผู้เป็นอรหันตสาวิกา
๑๐. ชาดก แสดงภาษิตต่าง ๆ เกี่ยวโยงกับคำสอนประเภทเล่านิทาน
๑๑. นิทเทส แบ่งออกเป็นมหานิสเทสและจุพนิทเทส มหานิสเทสเป็นคำอธิบาย
พระพุทธภาษิตในสุตตนิบาตรวม ๑๖ สูตร ส่วนจุพนิทเทสเป็นคำอธิบายพระพุทธภาษิตใน
สุตตนิบาตว่าด้วยปัญหาของมานพ ๑๖ คน กับชคคควิสาณสูตร กล่าวกันว่า เป็นภีศของ
พระสารีบุตรเถระเจ้า
๑๒. ปฏีสัมภิทามิคค์ แปลว่า ทางแห่งปัญญาอันแตกฉาน เป็นคำอธิบายหลักธรรม
ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งกล่าวกันว่าพระสารีบุตรเถระเจ้าได้กล่าวไว้
๑๓. อปทาน แปลว่า คำอ้างอิง เป็นประวัติส่วนตัวที่แต่ละท่านเล่าไว้ คือ
อดีตประวัติของพระพุทธเจ้า พระเถระอรหันตสาวก พระเถรีอรหันตสาวิกา
๑๔. พุทธวงศ์ แปลว่า วงศ์ของพระพุทธเจ้า แสดงประวัติของพระพุทธเจ้า
ในอดีต ๒๔ องค์ รวมทั้งพระโคตมพุทธเจ้าด้วย เป็น ๒๕ องค์

๑๔. จรียาปัญญา แปลว่า คัมภีร์แสดงจรียา คือ การบำเพ็ญบารมีต่าง ๆ ของ พระพุทธเจ้า แบ่งเป็น ทาน ศีล และเนกขัมมะ^๑

เมื่อพิจารณาหัวข้อทั้ง ๑๔ เรื่องของคัมภีร์พุทธทศนิกายแล้ว ส่วนที่เกี่ยวข้องกับ เรื่องพระมาลัย ได้แก่ วิมานวัตถุ และแปดวัตถุ เพราะในเรื่องดังกล่าวเล่าถึงการไป เยือนนรก สวรรค์ของพระโมคคัลลาน์ เรื่องพระมาลัยนั้นเทียบอิทธิฤทธิ์ของพระมาลัย เช่นเดียวกับพระโมคคัลลาน์ โดยกำหนดให้พระมาลัยไปโปรดสัตว์และชาวสวรรค์ เหมือนกัน ดังนั้น เรื่องพระมาลัยน่าจะได้นำแนวคิดของเรื่องมาจากวิมานวัตถุและแปดวัตถุ

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์และพระราชโมฬี^๒ ได้เรียบเรียงเรื่องพระจุฬามณี ถวายตามพระประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อวันที่ ๑๔ มกราคม รศ. ๑๒๑ (พ.ศ. ๒๔๔๕) ระบุว่าเรื่องพระจุฬามณีเจดีย์มาจากมาลัยเถรวัตถุถา มีเนื้อความ ตรงกับเรื่องพระมาลัยคำหลวง คือ ไม่ได้กล่าวถึงภาคนรก

พระยาอุปกิตศิลปสาร^๓ กล่าวถึงเรื่องพระมาลัยว่า "หนังสือมาลัยนิกปราชญ์ ไบรณกล่าวไว้เป็นคำกาศัตตข้อความจากคัมภีร์พุทธศาสนา เรียกว่า คัมภีร์มหาวิบาก อันกล่าวถึงผลบาป ได้รับทุกขอย่างนั้น ๆ และผลบุญได้รับสุขอย่างนั้น ๆ"

^๑สุชีพ ปุณฺณานุกาพ, พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน เล่ม ๑ (พระนคร: สำนักพิมพ์เกษมบรรณกิจ, ๒๕๑๔), หน้า ๗๗-๘๐.

^๒สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์และพระราชโมฬี, "เรื่องพระจุฬามณี," ชุมนุมเรื่องเมืองสวรรค์ เมืองนรก และเมืองสำคัญในสมัยพุทธกาล (พระนคร: โรงพิมพ์ พระจันทร์, ๒๕๐๕), หน้า ๓๘-๓๙.

^๓"อ.น.ก., "ไวยาษา," ชุมนุมนิพนธ์ "อ.น.ก." นิตยดณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยจัดพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพอำมาตย์เอกพระยาอุปกิตศิลปสาร. ๒๔๔๔ (ม.ป.ท., ม.ป.ป.)

สุภาพ มากแจ้ง^๑ ได้ค้นคว้ารวบรวมเรื่องพระมาลัยในประเทศทางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ว่ารับแนวความคิดเรื่องพระมาลัยไปบูชาพระเจดีย์จุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์จากประเทศลังกา ส่วนรายละเอียดของเรื่องมีที่มาจากคัมภีร์เหล่านี้ คือ

- ๑. คัมภีร์รสวาหิณี และคัมภีร์ลหัสวัตถุปรกม ให้แนวความคิดที่เป็นแกนของเรื่อง
- ๒. คัมภีร์มทาวงศ์ กล่าวถึง เรื่องราวกุศลกรรมของเทพบุตร ๒ องค์ ในอดีตชาติ คือ พระเจ้าลัทธาติสละ และพระเจ้าทูลฐคามีนีอภัย กษัตริย์ลังกา
- ๓. คัมภีร์พระไตรปิฎก เทียบพฤติการณ์ของพระมาลัยว่าเหมือนกับพระโมคคัลลาน์ และอานิสงส์ของการทำบุญต่าง ๆ จากพระสูตรตตปิฎก ขุททกนิกาย ฆิฆานวตฺต แนวความคิดเรื่องอายุมนุษย์ในชมพูทวีปจากพระสูตรตตปิฎก ทิมนิกาย ปาฎิกวรรค จกกวตฺตีสุตต^๒ และอรรถกถาสุตต^๒ ว่าเสฏฐการทวารวตฺต

ในหนังสือไตรภูมิโลกวิณีจฉยกถา ซึ่งพระมหากษัตริย์ล้านนาพุทธมอญอัครมุนีเจ้าโลกิณทรราชโปรดเกล้าให้พระยาธรรมปรีชา (แก้ว) แต่งไตรภูมิฉบับหลวงขึ้นใหม่ เพราะของเดิมความไม่เสมอกัน หนังสือนี้มีเค้าโครงอย่างเดียวกับไตรภูมิพระร่วง พระราชนิพนธ์พระญาติไทย แห่งกรุงสุโขทัยที่ถือกันว่าเป็นแบบฉบับของหนังสือในสมัยต่อ ๆ มา แต่มีความละเอียดพิสดารมากกว่าไตรภูมิพระร่วง เพราะมีการขยายความเพิ่มเติม พร้อมทั้งอธิบายที่มาของเรื่องว่ามาจากคัมภีร์ต่าง ๆ แทรกไว้เป็นเรื่อง ๆ ซึ่งในไตรภูมิพระร่วงกล่าวรวมกันไว้ในบทไหว้ครุตอนต้นเรื่อง และบทสรุปท้ายเรื่อง ไม่มีการอธิบายเฉพาะเรื่องเช่นไตรภูมิโลกวิณีจฉยกถา

พระยาธรรมปรีชา^๒ ได้ค้นคว้ารวบรวมเกี่ยวกับคัมภีร์ต่าง ๆ ไว้หลายคัมภีร์ และมีลักษณะที่น่าสนใจ คือ แนวความคิดที่ปรากฏในบทคัมภีร์ของไตรภูมิโลกวิณีจฉยกถา

^๑สุภาพ มากแจ้ง, "มาเลย์ยเทวด์เถรวตฺต: การตรวจสอบชำระและการศึกษาเชิงวิเคราะหฺ." หน้า ๓๒. (เก็บความ)

^๒พระยาธรรม ปรีชา, ไตรภูมิโลกวิณีจฉยกถา เล่ม ๒ (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๒๑), หน้า ๖๔-๑๔๑. (เก็บความ)

อาจทำให้เรามองเห็นแนวความคิดหรือที่มาของเรื่องพระมาลัยได้ เช่น

พระกัมภีร์อมรเศรษฐารัฎฐิกานาคตวงษ์^๑ อธิบายความผาสุกของชาวชมพูทวีป ในศาสนาพระศรีอารียเมตไตรย และบุคคลที่จะไม่ได้พบศาสนาของพระองค์ พร้อมทั้งเล่าเรื่องนิทานพระมาลัยสนทนากับพระศรีอารียเมตไตรยแทรกไว้ ข้อความตอนนีไม่มีในไตรภูมิพระร่วงของพระญาณโ

ในภาคที่เกี่ยวกับนิรยกถา มีการระบุชื่อคัมภีร์หลายคัมภีร์ที่มีเรื่องราวพาดพิงเกี่ยวกับนรก เช่น เทวทูตสูตร ในคัมภีร์มีขณิกายอุปวิธฉาสกั เทวทูตสูตร^๒ เป็นสูตรสำคัญที่พระพุทธเจ้าทุกองค์ที่ลงมาอุบัติในโลกย่อมตรัสเทศนา เพราะเหตุว่าเทวทูตสูตรทำให้ผู้ฟังเกิดความสังเวช เมื่อผู้ฟังตั้งสติพิจารณาเห็นทุกข์ในนรกก็จะเห็นแจ้งในทุกขอริยสัจ เมื่อปฏิบัติตามมรรคละสมุทัยก็จะได้นิโรธคือ พระนิพพานเพราะได้ฟังเทวทูตสูตรนี้^๓

คัมภีร์พุทธคุณ^๔ กล่าวถึงการที่สัตว์นรกอายุไม่เพียงในอบายภูมิ ๔ คือ นรกเปรตวิสัย ติรัจฉานกำเนิด และอสุรกาย

ในชาดกกุฎฎกถา เรื่องเนมิราชชาดก อธิบายเรื่องโลหภูมิกับนรก ผู้ที่มารับกรรมในนรกขุมนี้ คือ ผู้ที่ในชาติปางก่อนเป็นคนใจบาปหยาบช้า คำว่า โบายตี สมณะและผู้ทรงศีล มีข้อความตอนหนึ่งในพระมาลัยฉบับกลอนสวดกล่าวถึงโลหภูมิกับนรกไว้ว่า

- ๑) ใช้ชีวิตฉาฉัตร ให้เสียกิจพระวินัย
- ผู้ใช้นั้นครั้นตายไป ตกนรกโลหภูมิ
- ๒) หม้อเหล็กเกี่ยวตนอยู่ ยืนเท่าถึงแปดหมื่นปี
- บาปตนอันใช้ชี ให้กินแล้วแลใช้สงฆ์

^๑มีต้นฉบับโบราณอักษรขอม ในหอสมุดแห่งชาติ

^๒ดูรายละเอียดใน สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์และพระราชโมฬี, ขุมนม เมืองสวรรค์ เมืองนรก และเมืองสำคัญในสมัยพุทธกาล, หน้า ๑๔๔.

^๓มีต้นฉบับเป็นอักษรขอมอยู่ในหอสมุดแห่งชาติ

ชาตกษิกะเรื่องหนึ่งในชาตกัญฐกถา คือ พระมหานรทราชา และในฎีกาปัญญาจติ
กล่าวถึงลิมพสวณะนรก ซึ่งเต็มไปด้วยไม้จ้าวสูงใหญ่ มีหนามเหล็กคมดุจกรด ผู้ที่ประทุษ
ผิดในกาม เป็นผู้กับภรรยาหรือสามีผู้อื่น เมื่อตายไปต้องไปรับกรรมในนรกแห่งนี้ ดังข้อความ
ตอนหนึ่งในเรื่องพระมาลัยว่า

๑) เมียทำหน้าข่มข้อย	หน้าเม้งน้อยงมนงคราญ
ใจร้ายไปเขียนผลาญ	ยุบงเอาด้วยเล่ห์กล
๒) ผู้นั้นครั้นไปปล่ปลิด	สิ้นชีวิตจากเมืองคน
ไปขึ้นจ้าวมัดเคี้ยวตล	ในไม้จ้าวกว่าพันปี
๓) หนามจ้าวคมยิ่งกรด	โดยโลหสลิบทกของคูสี
มักเมียทำหน้ามันว่าดี	หนามจ้าวยอกหัวทั้งตน

คัมภีร์โลกสังฆฐาน^๑ กล่าวถึงความกว้างขวางแห่งโลกันตะนรก และแปรตบาง
ชนิด

คัมภีร์มหาวงศ์^๒ กล่าวถึงบุคคลที่กระทำอกุศลกรรมหยาบข้าสาหัส และผูกมัด
ตีโบย ลับ ฟันสขณะและพราหมณ์อื่นเป็นธรรม เฝ้าพระเจ้าศิโยฐาน สิ้นชีวิตแล้วต้องไปตก
โลกันตะนรก

คัมภีร์มหาวิบาก^๓ กล่าวถึงการกำหนดอายุนรกขุมต่าง ๆ

คัมภีร์แปดวัตถุ กล่าวถึงแปดประเภทต่าง ๆ และอธิบายสาเหตุที่แปร เหล่า
นั้นยังเกิดวิรูปกิลลวิปริต เช่น แปดปากแหวะ แปดคลุกฝุ่น แปดห่มแผ่นเหล็กแดง
 เป็นต้น

คัมภีร์พระอาทิตย์กรรม ในพระวินัยปิฎกมีรายละเอียดเกี่ยวกับแปดประเภทต่าง ๆ
ตรงกับที่มีอยู่ในเรื่องพระมาลัยมากกว่าทุกคัมภีร์ที่กล่าวมาแล้ว เช่น เรื่องแปดชนทอก

^๑ มีต้นฉบับอยู่ในหอสมุดแห่งชาติ

^๒ คัมภีร์มหาวงศ์ (มหาวีร) คือ พงศาวดารของลังกาที่ตั้งเป็นฉันทบาส

^๓ มีต้นฉบับอยู่ในหอสมุดแห่งชาติ

ชนดาบ ขนเข้ม ขนศร เปรตฮัฒตะโต เปรตไม่มีผิวหนัง เปรตผี เปรตจักรผืน และเปรตหัวด้วน ดังนั้น แนวความคิดเรื่องเปรตในภาคกรของเรื่องพระมาลัยนี้ น่าจะมาจากคัมภีร์พระอาติกรรมโดยตรง เพราะนอกจากจะมีเนื้อความตรงกันแล้ว พระอรธกถาจารย์บางท่านยังถือว่าหมวดวินัยปิฎก และหมวดคอกิธรมปิฎกนั้นรวมอยู่ในขุททกนิกาย^๑ ถ้ายึดตามแนวความเห็นดังกล่าว ก็จะสอดคล้องกันกับเนื้อเรื่องพระมาลัยที่ระบุว่าที่มาของเรื่องนั้นมาจากคัมภีร์ขุททกนิกาย

ตัวอย่างเปรตประเภทต่าง ๆ ในเรื่องพระมาลัยที่ตรงกับเรื่องในคัมภีร์

พระอาติกรรม

เปรตชนหอกขนดาบ

- ๑ ผุงเปรตหนุ่มนี้ เมื่อยังเป็นคน ใจร้ายอกุศล ย่อมฆ่าหมูชาย
ชนเป็นหอกดาบ เพราะบาปเมียอ้าย บาปฆ่าหมูชาย เลี้ยงลูกเมียตน

เปรตขนศร

- ๑ ผุงเปรตหนุ่มนี้ เมื่ออยู่เป็นคน ใจร้ายอกุศล ย่อมยิงนกกิน
บาปตนยิงนก ในโลกแดนดิน ชนเป็นเงินสิ้น ยอดหัวทั้งองค์

เปรตฮัฒตะโต

- ๑ ยังมีเปรตหนึ่ง ลำบากเหลือใจ มีฮัฒตะใหญ่ เต็มเท่าตุ่มหาม
เลื้อยลงจมนดิน คุ้งคังอุ้งย่ำม เน่าเปื้อยลามปาม เหม็นโงงพิงซัง^๒

^๑ดูรายละเอียดใน พระไตรปิฎกสำหรับประชาชนฉบับที่ ๑, หน้า ๔๐.

^๒บางฉบับเป็น "เหม็นโงงพิงซัง"

แปรต ไม่มีฉิวหนัง

- ◎ ยังมี แปรตหนึง ลำบากนักหนา เป็นเหยื่อแร้งกา ผุงสัตว์อยู่รุม
สุนัขใหญ่น้อย พลอยกินกินกลุ่ม แร้งกานกตะกรุม รุมจิกลับเอา
เดื่อนั้นหมดสิ้น ยังแต่โครงเปล่า จิกลับเฉี่ยวเอา ร้องกรางเสียงแข็ง

แปรตผี

- ◎ ยังมี แปรตหนึง เป็มหญิงอัปรี ทั้งตนยอมผี เน่าเปื่อยระสวาย
เล็บตีนเล็บมือ เน่ามีรูหาย ผีหนึ่งหัวกลาย เหม็นอยู่อาจิม
หญิงนั้นจึงแกะ เกล็ดผีนั่นกิน ทุกวันประนินกิน คำเข้าเพราราย
เร่งแกะผีกิน ผีนั่นเร่งกลาย เน่าเปื่อยมีรูหาย หนองโทรมทั้งตน

แปรตจักรสัน

- ◎ ผู้โกศพ่อแม่ ป่วยแก่แลตายาย
ตีตำสงฆ์ทั้งหลาย ตีภิกขุแลเจ้าเณร
- ◎ ผู้นั้นครั้นตายไป ค้ำบาปกรรมนายเวร
บาปตีแม่แลตีเจ้าเณร ใหล้มลูกเป็นผีรันค
- ◎ กงจักรพัดหัวอยู่ สิ้นพุทธันดรก็ลပ်
เพราะบาบใจอาธรรม ตีพ่อแม่แลตีสงฆ์

แปรตหัวถ้วน

- ◎ แปรตหัวถ้วนปวศรอนนัก เป็นอัปลักษณ์ไร้อัปรี
มีปากอยู่ทวารหน้าขัดสี มีดวงตาในยถคน
- ◎ มีหัวอยู่ในท้อง ส่วนจุมกอยู่เบื้องบน
มีรูปนั้นพิกล หนรีบากยากนักหนา

เปรดหัวควันนี้ในอดีตชาติเป็นชาวเมืองราชคฤห์ ชวนเพื่อนไปปล้นสะดมฆ่าฟันผู้คน เพื่อฉกชิงทรัพย์พระยาธรรมปรีชาได้ขยายความไว้ในไตรภูมิวิดิจลนถาว่าชายผู้นั้นเป็นนายโจรชื่อทามริกะ

เมื่อพิจารณาแนวความคิดจากคัมภีร์ต่าง ๆ ที่มีผู้กล่าวไว้และที่ระบุไว้ในเนื้อเรื่องพระมาลัยทั้งฉบับกลอนสวด และคำหลวงแล้ว เรื่องพระมาลัยน่าจะมีที่มาจากแหล่งต่อไปนี้ คือ

๑. จากคัมภีร์มาเลยเทเวต์เถรวัตถุ จากการค้นคว้าของสุภาพร มากแจ้ง^๑ เรื่องดังกล่าวเกิดขึ้นในประเทศพม่า เมื่อปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๘ ต่อมาแพร่หลายในประเทศไทยทางภาคเหนือคือ อาณาจักรลานนาไทย อาณาจักรสุโขทัย แล้วผ่านไปยังประเทศเขมรทางหนึ่ง และจากอาณาจักรลานนาไทยสู่อาณาจักรล้านช้างหรือประเทศลาวอีกทางหนึ่ง ส่วนคัมภีร์มาเลยเทเวต์เถรวัตถุในประเทศไทยนั้น มีที่มาเป็น ๒ ทาง คือ แต่งขึ้นทางลานนาไทย โดยภิกษุชาวลานนา ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ ส่วนอีกทางหนึ่ง คือ แต่งในสมัยสุโขทัย โดยภิกษุชาวสุโขทัยระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๒๐ พร้อมทั้งคัมภีร์ฎีกาแต่งขึ้นเพื่ออธิบายโดยพระพุทธรวิลาสภิกษุชาวสุโขทัย

ร.ต.ท.แสง มนวิฑูร^๒ มีความเห็นต่างไปจากสุภาพร มากแจ้ง คือ เชื่อว่ามาเลยเทเวต์เถรวัตถุนี้ แต่งโดยพระภิกษุชาวลังกา ส่วนฎีกามาลัยแต่งโดยพระพุทธรวิลาสภิกษุชาวลานนา และพระมาลัยคำหลวงมีที่มาจากฎีกามาลัย ซึ่งเขียนขึ้นเพื่ออธิบายมาเลยเทเวต์เถรวัตถุอีกทีหนึ่ง

^๑สุภาพร มากแจ้ง, "มาเลยเทเวต์เถรวัตถุ: การตรวจสอบชำระและการศึกษาเชิงวิเคราะห์," หน้า ๒๑๗. (เก็บความ)

^๒ร.ต.ท.แสง มนวิฑูร, "คำนำ," เรื่องมาลัย พิมพ์ในงานบำเพ็ญกุศลปัญญาสมวารศพนางสิริกาญจนเสวก ๘ สิงหาคม ๒๔๗๗, อ่างอิงในอรอนงค์ พัดฟ้าดี, "พระนิพนธ์ประเภทคำหลวงของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร," หน้า ๓๗.

เมื่อได้ตรวจสอบเนื้อเรื่องของคัมภีร์มาเลย์เทวีตฤๅณ^๑ ปรากฏว่ามี
รายละเอียดด้านเนื้อหา การดำเนินเรื่องตลอดจนการใช้ความเปรียบเทียบบ้างต่าง ๆ ตรง
กับเรื่องพระมาลัยคำหลวงทุกประการ ดังนั้นพระมาลัยคำหลวงจึงมีที่มาจากคัมภีร์มาเลย์-
เทวีตฤๅณ

ตัวอย่างเช่น เมื่อพระมาลัยจะนำดอกกุบลขึ้นไปบูชาพระเจดีย์จุฬามณีในเรื่อง
มาเลย์เทวีตฤๅณ มีความว่า

. . . พระเถระเข้าถ้ำอันเป็นบาทแห่งอภิฌญาณ แล้วออกจากถ้ำมาเหาะ
ขึ้นสู่ท้องฟ้าในทันใด ทูตคังหงส์ทอง ๑ เพียงสักนิ้วมือเดียวเหาะถึงพระเจดีย์
เบื้องหน้าเวชยันตปราสาท ไต่ไต่ภูเขา . . .^๒

ฉบับพระมาลัยคำหลวงมีข้อความตรงกันว่า

. . . คิดขอบันทนนาน เข้าจตุตถฌานสมาธิ อันเป็นบาทอภิฌญาณ
เธออธิษฐานจากถ้ำสำเร็จ ก็เหาะระเห็จด้วยฤทธิ์รังค์ ทูตสุวรรณหงส์
บินบน ลัดมือคดคักคณา บ่ายภักตราวิมลพรรณ จะพوزهเวชยันตปราสาท
แห่งสุวรรณโกสิย์ . . .^๓

ตัวอย่างอีกตอนหนึ่งเมื่อพระมาลัยเสด็จกลับดาวดึงส์สู่โลกมนุษย์ ในมาเลย์-
เทวีตฤๅณ มีข้อความว่า

. . . งดงามประหนึ่งหงส์ทองที่มีร่างกายงดงามทั้งสง่าผ่าเผยด้วย
ศรีษะอันทวมลคนมิได้ คือ วิชา ๓ อันประเสริฐอย่างยิ่ง ด้วย ด้วยปีก
อันวิจิตร คือ ฌานที่ ๔ มีส่วนอันงดงามด้วยเท้าทั้งคู่ คือ อธิษฐานอัน
ประเสริฐ และประดับด้วยขนทั้งสิ้นอันปราศจากมลทิน คือ วิโมกข์ ๔
ปฏิสัมภิทาญาณโลกียสรีรธา และโลกุตรสรีรธา . . .^๔

^๑ ตรีทยาณีพนธ์บทที่ ๔ ของสุภาพร มากแจ้ง

^๒ สุภาพร มากแจ้ง, "มาเลย์ยเทวีตฤๅณฉบับแปล," หน้า ๑๔๗.

^๓ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร, พระมาลัยคำหลวง (พระนคร: โรงพิมพ์มหาภูมิ-
ราชวิทยาลัย, ๒๕๐๔), หน้า ๘.

^๔ สุภาพร มากแจ้ง, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑๔.

ในพระมาลัยคำหลวงมีข้อความว่า

. . . อันว่าบรมกายแห่งพระองค์ ดุจดังหงส์ลงการ อันจุดถณานทั้งสี่
คือ ปีกปีกโอภาส อันจุดทิธาบาทปรากฏ คือ ทวิบทสุวรรณหงส์ อันมรรยง
ประสิทธิ์ ประดับด้วยฤทธิ์พระศัทธรรม . . .^๑

สำหรับพระมาลัยกลอนสวด และสำนวนเทศนาโวหารนั้น น่าจะได้รับเนื้อเรื่อง
และเค้าโครงเรื่องโดยตรงจากฎีกามาลัย เพราะมีเนื้อความขยายเพิ่มเติมจากคัมภีร์
มาเลยเทวดาเถรวัตรฤทธิเป็นอันมาก เช่น เพิ่มรายละเอียดในภาคนรก ส่วนภาคสวรรค์
นั้นตรงกับรายละเอียดที่มีในมาเลยเทวดาเถรวัตร และพระมาลัยคำหลวง

๒. จากคัมภีร์พระไตรปิฎก ได้แนวคิดบางส่วนจากสูตรตณฺฑปิฎก คัมภีร์
ขุททกนิกาย วิมานวัตรฎ เปตวัตรฎ และจากชาดก ๒ เรื่อง คือ เนมิราชชาดก กับ
พรหมนารถชาดก แนวความคิดเรื่องแปรตจากวินัยปิฎก คือ คัมภีร์พระอาภิกรรม และ
แนวความคิดเรื่องพระศรีอารียเมตไตรย จากคัมภีร์อมตธรรวารว ฎีกาอนาคตวงศ์

๓. จากเรื่องมหาชาติ เรื่องมหาชาติเดิมเป็นภาษาบาลีอยู่ในคัมภีร์พระไตร-
ปิฎกหมวดพระสูตร ชาดก คัมภีร์ขุททกนิกาย พระอรรถกถาจารย์แปลไว้หลายสำนวน
ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ต่อมาเมื่อไทยเรายอมรับนับถือพระพุทธศาสนา พระสิริมังคลาจารย์
ปราชญ์ทางศาสนาฝ่ายลานนาไทย ได้ขยายความเป็นภาษาบาลี เรียกว่า เวสสันดรที่ปณิ^๒
การแปลเวสสันดรชาดกเป็นภาษาไทยนั้นเริ่มมาแต่สมัยกรุงสุโขทัย และการแปลเวสสันดรชาดก
แต่งเป็นหนังสือกลอนเทศน์มีหลักฐานปรากฏในจดหมายเหตุว่า สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ
แห่งกรุงศรีอยุธยาได้รับสั่งให้ประมุขนักปราชญ์ราชบัณฑิตแต่งมหาชาติคำหลวงในรัชกาล
จ.ศ. ๔๔๔ (พ.ศ. ๒๐๒๔) ใช้เป็นหนังสือสำหรับสัปบุรุษอ่านสู้กันทั้ง เวลาไปประชุมกัน

^๑ เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖.

^๒ เกษม บุญศรี, ประเพณีทำบุญเนื่องในพุทธศาสนา (พระนคร: องค์การค้ำ
กุศลสภา, ๒๕๐๔), หน้า ๒๓๔.

ทำบุญให้ทานในงานนักขัตฤกษ์ เพื่อให้เข้าใจความของการเทศน์คาถาพัน^๑ และที่สำคัญคือ เรื่องพระมาลัยและเรื่องมหาชาติ มีความสัมพันธ์กันทางด้านประเพณี เพราะเรื่องพระมาลัยชักชวนประชาชนให้ฟังเทศน์มหาชาติ หรือเทศน์คาถาพัน เพื่อจะได้ไปเกิดในศาสนาพระศรีอารียเมตไตรย ดังความตอนหนึ่งว่า

- ๐ ถ้าผู้ใดจะใคร่ชม สมเด็จพระองค์พระศรีอารีย
- ให้ตั้งใจช้านาน ฟังนิทานพระเวสสันดร
- ๐ ถ้าผู้ใดจะใคร่ไหว เมื่อท่านได้เป็นพระบวร
- ให้ฟังนิทานพระเวสสันดร ในวันเดียวจบทั้งคืน

ดังนั้น เรื่องพระมาลัยจึงมีบทบาทช่วยส่งเสริมและสนับสนุนประเพณีการฟังเทศน์มหาชาติ หรือแต่งขึ้นเพื่อใช้ควบคู่กันกับเทศน์มหาชาติ ดังที่มีธรรมเนียมการเทศน์พระมาลัยก่อนการเทศน์มหาชาติ ในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย และในประเทศใกล้เคียง เช่น ประเทศพม่า ประเทศลาว นั้นมีการเทศน์พระมาลัยก่อนจะมีเทศน์มหาชาติ ๑ วัน^๒

ด้านประวัติ

เนื่องจากเรื่องพระมาลัยเป็นเรื่องทางศาสนา ผู้วิจัยจึงแบ่งที่มาด้านประวัติคือ ทางฝ่ายมหายาน และฝ่ายเถรวาท

ฝ่ายมหายาน หรือที่เรียกกันว่าอุตรนิกาย (นิกายฝ่ายเหนือ) หรืออาจารย์วาทนิกายนี้ยึดถือปฏิบัติตามหลักทฤษฎีโพธิสัตตวามารค คือ ทางปฏิบัติเพื่อบรรลุเป็นพระโพธิสัตว์ ดังนั้น เรื่องประวัติของพระมาลัยทางฝ่ายมหายาน จึงเป็นพระโพธิสัตว์ ส่วนทางเถรวาท

^๑สมเด็จพระกรมพระยาคำรงราชานุภาพ, "คำอธิบายเรื่องหนังสือกาพย์สักรบรรพ," ใน กาพย์มหาชาติ (พระนคร: คลังวิทยา, ๒๕๐๗), หน้า ๔๔-๔๖. (เก็บความ)

^๒อรอนงค์ พัดพาศิ, "พระนิพนธ์ประเภทคำหลวงของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร," หน้า ๔๘.

นั้นเป็นพระอรหันต์ ประเทศที่นับถือนิคายมหายาน ได้แก่ บริเวณคาบเหนือ และภาคกลาง
ของทวีปเอเชีย เนปาล จีน เวียดนาม เกาหลี และญี่ปุ่น เป็นต้น

ตามประวัติทางฝ่ายมหายานนั้น มีพระโพธิสัตว์องค์หนึ่ง ซึ่งนับถือกันมากใน
ประเทศจีน ญี่ปุ่น และเวียดนาม คือ พระกษิติครรภ เสฐียรโกเศศและนาคะประทีป^๑
เชื่อว่าเป็นองค์เดียวกับพระมาลัยของฝ่ายเถรวาท และพระกษิติครรภนี้มีบทบาทเกี่ยวข้องกับ
กษัตริย์ที่ยังช่วยดับทุกข์ร้อนของผู้ที่ถูกทรมานอยู่ในนรก เช่นเดียวกับพระมาลัย ในคิ
งเด็ก^๒ จะมีการสวดอ้อนวอนบูชาพระมาลัยหรือพระกษิติครรภให้มาเป็นประธานในการ
ประกอบพิธีด้วยองค์หนึ่ง จะมีฉากรูปพระองค์ประดิษฐานอยู่บนโต๊ะบูชาโต๊ะหนึ่งในคัมภีร
รูปลักษณะของพระองค์เป็นหลวงจีนหนุ่ม ทรงกรอบหน้าเป็นรูปคล้ายใบไม้หัวแฉก อันเป็น
เครื่องหมายของพระโพธิสัตว์ ทรงเสื่อหรือสิงโตเป็นพาหนะ หรือเสด็จประทับอยู่เหนือ
แท่นคล้ายบุษบก ข้างล่างมักมีรูปชายแก่อยู่ข้างหนึ่ง อีกข้างหนึ่งเป็นรูปหลวงจีนหนุ่มศีรษะ
โล้น บางทีทำเป็นรูปหลวงจีนธรรมดา ถือไม้เท้า ศิวมีวางแหวน ที่เรียกว่าชัชชระ ไม้ชนิดนี้
ในนิคายฝ่ายใดไม่มี มีกล่าวถึงในคัมภีร์มหายานหลายแห่ง พระโพธิสัตว์องค์นี้จีนให้ชื่อว่า
ตี้จิงอ้วงผู้สะ ญี่ปุ่นเรียกว่าฮิโซ ทางอานัมนิคายเรียกว่าเตยต่างเป็องโบเต้าก ทางไทย
เรียกว่าพระมาลัย

เรื่องราวของพระมาลัยในอานัมนิคายนั้น เกี่ยวข้องกับงานศพเช่นเดียวกับทาง
ไทยถือกันว่าพระมาลัยเป็นผู้โปรดสัตว์ในอบายภูมิ คำว่าเตยต่างเป็องโบเต้ากของอานัมนิคาย

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

^๑เสฐียรโกเศศและนาคะประทีป, ลัทธิของเพื่อนภาค ๑ ตอน ๔ คัมภีร์ในงาน
ศพนางว้าย บุญโศภณัมภ์ ณ วัดไชยชนะสงครามเมื่อวันที่ ๒๐ มกราคม ๒๔๗๑ [ม.ป.ท.] ,
หน้า ๑๑๗-๑๑๘. (เก็บความ)

^๒คิซังเด็กคือคิซังระล้างบาปลดดินดวงวิญญาณให้บริสุทธิ์ และส่งเสริมกุศลกรรม
ให้แก่ดวงวิญญาณของผู้ที่ล่วงลับไปได้ประสบสุคติในสัมปรายภพ

ในคัมภีร์ฮามจูที ซึ่งหลวงจีนเขียนแจ้งหรือพระถังซำจั๋ง ได้แปลธรรมที่พระ
 นนทิมิตรอรหันตเจ้าแสดงไว้เป็นภาษาจีน มีข้อความพาดพิงถึงพระศรีอารียเมตไตรย คือ
 เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานได้ ๘๐๐ ปีแล้วนั้น พุทธศาสนิกชนวิตกว่าพระพุทธศาสนา
 จะไม่ถาวรสืบไป พระนนทิมิตรได้เทศน์ว่า เมื่อพระพุทธเจ้าใกล้เสด็จปรินิพพานนั้น ทรง
 มอบพระศาสนาไว้แก่มหาสาวกอรหันต์สิบหกองค์ให้ เป็นผู้พิทักษ์รักษาพระพุทธศาสนาและ
 อำนวยตั้งดับขันธปรินิพพานจนกว่าพระศรีอารียเมตไตรยจะมาตรัส^๑ และในคัมภีร์อุคช่วยกวน
 นี้มีผู้สะอึกสะอื้น หรือสูตรว่าด้วยการประสูติแห่งพระศรีอารียเมตไตรย กล่าวไว้ว่า เมื่อพระพุทธเจ้า
 ใกล้ปรินิพพาน ๘๐๐ ปีแล้วแก่มหาสาวกทั้ง ๔ คือ ภิกษุมหากัสยป ภิกษุภุณโฆปธานัย
 ภิกษุณโฆล และภิกษุราหุล ให้รับหน้าที่ประกาศศาสนธรรมแก่มนุษยชาติ เมื่อใดที่พระธรรม
 สิ้นลงจึงเข้าปรินิพพานได้ เว้นแต่พระมหากัสยปต้องคอยจนกว่าพระศรีอารียเมตไตรย มาตรัส จึงเข้า
 ปรินิพพานได้^๒

บรรดาพระอรหันต์ชุดสิบแปดของธิเบต มีอยู่องค์หนึ่งชื่ออ้าวซัง (บูโตอ้าวเสียง)
 แปลว่า ภิกษุมีย่าม และเป็นทานบตีแก่สาธุศิษย์ มักทำเป็นรูปคนทำนึ่ง ทำทางใจดี รูปร่าง
 อ้วนใหญ่ พุงพลุ้ย มีเครื่องหมายคือ ดุมและลูกประคำอยู่ในมือขวา ถือผลห่อในมือซ้าย
 มีปีศาจน้อยเล่นอยู่รอบตัว บางทีเรียกรูปนี้ว่าพระศรีอารีย^๓

พระศรีอารียเมตไตรย หรือเมตไตรยนี้เป็นพระโพธิสัตว์พระองค์เดียวที่ทั้ง
 ฝ่ายมหายาน และฝ่ายเถรวาทเคารพบูชา ดังมีหลักฐานด้านประติมากรรมของพระองค์
 มาตั้งแต่สมัยคันธาระในประเทศอินเดียจนถึงสมัยปัจจุบัน ในประเทศจีนระยะต้นสมัยศีกา
 มีการแปลพระสูตรต่าง ๆ เกี่ยวข้องกับไมเตรยะ และมีพิธีบูชาพระองค์ในสมัยเตาฮัน
 (๓๑๒-๕๘๒ปี ก่อนคริสตกักราช) นอกจากนี้ยังมีจิตรกรรมภาพไมเตรยะแพร่หลายในสมัยเตาฮัน

^๑ เสฐียรโกเศศและนาคะประทีป, ลัทธิของเพื่อนเล่ม ๔ ภาค ๒, หน้า ๑๕-๑๖.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕.

^๓ เสฐียรโกเศศและนาคะประทีป, จับโป๊ยล่อหัน (พระนคร: โรงพิมพ์ไทยเซชม,
 ๒๔๗๔), หน้า ๑๒๑.

และยังมีพิธีบูชารูปนิมิตของไมเตรยะที่เรียกกันว่า มิ-เล-ฟู ต่อมาคิธังกล่าวแพร่หลาย
เข้าไปยังญี่ปุ่นในสมัยเอโดะ ชาวญี่ปุ่นเรียกมิ-เล-ฟู ว่า โยเทอิ เป็นเทพเจ้าแห่งโชค
เคราะห์ ๑ ใน ๗ องค์ บางครั้งก็หมายถึงพระอรหันต์หนึ่งในจำนวน ๑๘ องค์^๑

จะเห็นได้ว่า ประวัติพระกษิติครรภ และไมเตรยะของฝ่ายมหายานมีลักษณะ
คล้ายคลึงกับทางฝ่ายเถรวาท ทั้งในส่วนที่เป็นประวัติบุคคลและส่วนที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม
คือ งานศพและยังมีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อของประชาชนส่วนใหญ่ว่าไมเตรยะ คือ
องค์พระพุทธรูปเจ้าในอนาคต ผู้ใดที่มีบิณฑบาตถวายองค์จะได้อายุยืนยาวในสวรรค์ชั้นดุสิต
ชั้นเป็นดินแดนแห่งความบริสุทธิ์ นอกจากนี้ ทางฝ่ายมหายานยังมีพระสูตรบางสูตร คือ
พระสูตรยัชชะคิอาการะวัตถุ^๒ ตรงกับอาการะฮัตตาสสูตรของฝ่ายเถรวาท ซึ่งพระสูตร
ดังกล่าวมีอรรถาธิบายเกี่ยวกับสัตว์โลกหกคติ ได้แก่ นรกคติ เทียรัจฉานคติ เปตคติ
อสุรคติ มนุษยคติ และเทวคติ ทั้งยังมีอรรถาธิบายเรื่องกรรมและผลของกรรมไว้อย่าง
กว้างขวาง

เนื้อเรื่องพระมาลัยนั้นมีเรื่องราวของพระมาลัยขึ้นไปบูชาพระเจดีย์บนดาวดึงส์
สวรรค์และได้พบสนทนากับพระศรีอาริยมฤตโคตร เนื้อเรื่องดังกล่าวแพร่หลายอยู่ทาง
ฝ่ายเถรวาท ไม่มีในฝ่ายมหายาน แต่มีแนวความคิดบางประการที่ตรงกัน คือ การบูชา
สถูปเจดีย์ แนวความคิดเรื่องการบูชาสถูปเจดีย์นั้น มีมาแต่ครั้งพุทธกาล โดยเฉพาะ
พระเจดีย์จุฬามณี มีประวัติกล่าวว่าพระอินทร์เป็นผู้สร้างไว้ให้เทวดาทิ้งหลายเคารพบูชา
ในเรื่องพุทธประวัติตอนเสด็จออกมหาภิเนษกรรมนี้ เจ้าชายสิทธัตถะทรงตั้งพระโมศคัย
คัยพระชรรค์ อธิษฐานว่าถ้าพระองค์จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าแล้ว ขอให้พระโมศ

^๑Alicia Matsunaga, อ้างถึงในอรอนงค์ พิศพาศิ, เรื่องเดิม, หน้า

๔๔-๕๐. (เก็บความ)

^๒เสฐียรโกเศศและนาคะประทีป, พระพุทธศาสนาในอุตรดิตถ์, พิมพ์ใน
งานสถาปนากิจศพนางสาย อุนตระกูล ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม เมื่อวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๐๑,
หน้า ๗.

อย่าได้ตกลงผู้ใดคน พระอินทร์ได้นำพอบแก้วมารองรับพระโมสีไว้และเชิญขึ้นไป
ประดิษฐานบรรจุไว้ในพระเจดีย์จุฬามณี และอีกครั้งหนึ่งเมื่อพระพุทธองค์เสด็จปรินิพพาน
กษัตริย์แคว้นต่าง ๆ ทะเลาะวิวาทแย่งชิงพระบรมสารีริกธาตุกัน โทณพราหมณ์จึงอาสา
เป็นผู้แบ่งพระบรมสารีริกธาตุให้ และได้ขอร้องพระเขี้ยวแก้วเบื้องขวาไว้ในมวยผม
พระอินทร์จึงเชิญพระเขี้ยวแก้วนั้นไปประดิษฐานไว้ในพระเจดีย์จุฬามณี

เสฐียรโกเศศให้ความเห็นว่า เหตุที่ผู้คนเคารพบูชาพระเจดีย์จุฬามณี ก็เพื่อ
เป็นปัจจัยในการพบพระศรีอารียะ

. . . รูปพระเจดีย์จุฬามณีที่เขียนกัน องค์พระเจดีย์ทาสีเขียว เพราะ
เป็นพระเจดีย์อันกลมณี ซึ่งเป็นแก้วสีเขียว ผู้ที่ชาวไทยแต่ก่อนมีหิ้งพระ
หรือห้องพระสำหรับไหว้บูชาพระไว้ทุกบ้านเรือน ข้างหลังหิ้งเขามักมีภาพเขียน
เป็นพระเจดีย์จุฬามณีออกหลังไว้ มีเทวดาเหาะมาเป็นกลุ่ม ๆ ที่เขามีภาพ
พระเจดีย์จุฬามณีไว้ เพื่อประโยชน์อย่างไร ถ้าจะมีไว้สำหรับบูชาพระเจดีย์
อันนิมิตไป ทำไมจะต้องไหว้เจระจงพระจุฬามณีด้วยเล่า ที่ไหว้พระเจดีย์
จุฬามณีเห็นจะต้องการไหว้พระศรีอารียะ เพราะพระมาลัยขึ้นไปไหว้พระเจดีย์
จุฬามณีก็เพื่อได้พบกับพระศรีอารียะเทวโทธิสัตว์ แล้วจะได้แสดงคุณสมบัติแห่ง
พระศรีอารียะพาให้คนทะเลาะเบาะยานอยากพบพระศรีอารียะบ้าง จึงได้มีรูป
พระเจดีย์จุฬามณีไว้บูชา เพื่อทำใจให้เที่ยงถึงพระศรีอารียะอยู่ทุกวัน จะได้พบ^๑

ลัทธิการบูชาสรูปเจดีย์ในประเทศอินเดียมีหลักฐานว่ามีมาแต่ครั้งหลังพุทธกาล
ไม่นานนัก โดยสร้างขึ้นเพื่อบรรจุพระสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า มีจำนวน ๘ แห่ง
ต่อมามีผู้นำธาตุพระสาวกของพระพุทธองค์ ซึ่งดับขันธแล้วไปบรรจุไว้ด้วย ต่อมาไม่ช้า
พุทธศาสนิกชนในสมัยนั้น เริ่มมีความเชื่อว่ามีพระพุทธเจ้ามาตรัสในโลกนี้แล้วหลายองค์
สืบต่อกันมาจนถึงพระพุทธเจ้าศากยมนี และในยุคหน้าจะมีมาตรัสอีกองค์หนึ่ง คือ
พระศรีอารียเมตไตรย ทำให้ประชาชนเกิดความเชื่อมนัสบูชาพระสรูปและประมุขกัน

^๑เสฐียรโกเศศ, เมืองสวรรค์และนิสางเทวดา (พระนคร: แพร่พิทยา,
๒๕๐๓), หน้า ๓๔-๕๐.

พิธีกรรมในวิหารที่เรียกว่าใจตม?

ในประเทศอินเดียมีนิกายที่กล่าวถึงการบูชาสถูปเจดีย์ไว้ ๒ นิกาย คือ นิกายใจตมกะ และนิกายมหาสังฆิกะ คำสอนบางข้อของนิกายใจตมกะระบุถึงการให้ทาน และการบูชาเจดีย์ไว้ดังนี้

๑. การสร้างเจดีย์ ประดับเจดีย์ และการบูชาเจดีย์เป็นบ่อเกิดแห่งบุญอันใหญ่หลวง

๒. การถวายดอกไม้ เครื่องประดับ เป็นต้น แก่เจดีย์ก็ให้กุศลอันมากมายเช่นเดียวกัน

๓. การให้ทานก็เป็นบ่อเกิดแห่งบุญ และบุคคลอาจให้ส่วนบุญแก่ผู้อื่นได้ด้วย

ส่วนนิกายมหาสังฆิกะนั้น มีทัศนะเรื่องสัมโภคกายอันก่อให้เกิดทฤษฎีตรีกายของมหายาน การบูชาเจดีย์และการให้ทาน ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันในหมู่ผู้ที่ถือพุทธศาสนา นิกายมหายาน จนกล่าวได้ว่า นิกายนี้เป็นรากเง้าค้ำมูลของมหายาน^๒

เมื่อพิจารณาเรื่องพระมาลัยทางฝ่ายมหายานแล้ว อาจสรุปได้ว่า มีความสัมพันธ์กับเรื่องพระมาลัยของฝ่ายเถรวาท ทางด้านแนวความคิด และความเชื่อในตัวบุคคล โดยเฉพาะพระศรีอารยเมตไตรยนั้น มีอิทธิพลต่อความเชื่อของผู้ที่นับถือนิกายมหายานมาก โดยเชื่อกันว่าทรงเป็นพระพุทธเจ้าที่จะมาตรัสในอนาคต และผู้ที่เกิดในสมัยของพระองค์ จะพบกับความสุขทุกประการ ตรงกับที่เชื่อกันทางฝ่ายเถรวาท แต่ประวัติบุคคลที่ปรากฏตามเนื้อเรื่องพระมาลัยนั้น เป็นเรื่องที่แต่งขึ้นมากกว่า จะเป็นเรื่องจริงดังที่ปรากฏทางฝ่ายมหายาน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑พระยาอนุমানราชชน, เรื่องเจดีย์ พิมพ์ในงานอายุครบ ๖ รอบ เมื่อปี ๒๕๐๓ [ม.ป.ท.] , หน้า ๑๔-๑๖. (เก็บความ)

^๒เกษม บุญศรี, "นิกายที่สำคัญของพระพุทธศาสนา," ใน ประเพณีทำบุญเนื่องในพุทธศาสนา, หน้า ๒๒๖.

ฝ่ายเถรวาท มีชื่อเรียกกันว่า ทักขิณิกาย นิกายฝ่ายใต้ หรือคินยาน ยึดถือตามหลักอภิปุทธคัมภีร์ คือ แนวทางปฏิบัติเพื่อบรรลุเป็นพระอรหันต์ ประเทศที่นับถือนิกายนี้ ได้แก่ ลังกา พม่า ไทย ลาว และกัมพูชา มีเรื่องพระมาลัยปรากฏในตำนานทางฝ่ายเถรวาทว่าเป็นพระอรหันต์องค์สุดท้ายภายหลังจากพระพุทธเจ้าเสด็จปรินิพพานแล้ว ๕๐๐ ปี

เสฐียรโกเศศและนาคะประทีป ตั้งข้อสังเกตว่า เรื่องพระมาลัยเป็นเรื่องที่ฝ่ายเถรวาทรับมาจากฝ่ายมหายาน และพระมาลัยเป็นองค์เดียวกับพระกษัตริศรภพโพธิสัตว์ โดยให้เหตุผลว่า

. . . บางทีเรื่องพระมาลัยอาจมีอยู่ในคัมภีร์ของมหายาน คือ เรื่องพระโพธิสัตว์กษัตริศรภพ เพราะเนื้อเรื่องพระมาลัยไปทางมหายานมากกว่า คินยาน นิกายคินยานรุ่นหลังได้มาแต่เมื่อไม่เห็นทางว่าจะ เป็นโพธิสัตว์ เพราะมีฤทธิ์เดชอยู่จึงให้เป็นพระอรหันต์เสีย ดังนั้นก็เป็นได้ด้วยเหตุว่า โพธิสัตว์ในคินยานเป็นเพียงผู้ปรารถนาพุทธภูมิ ถ้าไม่สำเร็จฉนั้นก็ เป็นคนธรรมดาอย่างนี้^๑

จากการที่มีเรื่องราวของพระมาลัยปรากฏอยู่ในคัมภีร์มาเลย เทวรัตเถรวาททางฝ่ายเถรวาทเป็นจำนวนมาก และเนื้อเรื่องกล่าวถึงความเป็นมาของพระมาลัยว่า อาศัยอยู่ที่ภูเขาคามโรทชนบทในลังกา มีการอ้างอิงประวัติบุคคลที่มีอยู่จริงในประวัติศาสตร์ลังกา เช่น พระเจ้าสัทธาธิสสะ และพระเจ้าทูลฐคามีนีอภัย ทั้งเรื่องดังกล่าวยังเป็นเรื่องทางศาสนาประกอบกับประเทศลังกามีชื่อเสียงมากในฐานะที่เป็นดินแดนแห่งพระศาสนา ที่มีผู้นับถือตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด ทำให้เชื่อกันว่า เรื่องพระมาลัยกำเนิดที่ลังกา^๒

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

^๑เสฐียรโกเศศและนาคะประทีป, ลัทธิของเพื่อน พิมพ์ครั้งที่ ๒ (พระนคร: แพรวศึกษา, ๒๕๐๐), อ้างถึงใน อรอนงค์ พัดพาศิ, "พระนิพนธ์ประเภทคำหลวงของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์," หน้า ๘๑.

^๒แสง มนวิฑูร, เรื่องเดียวกัน, หน้า ข-ฌ.

ดร. เดอนิส^๑ ได้ค้นคว้าที่มาของเรื่องพระมาลัยทางประเทศลังกา พบว่า เรื่องดังกล่าวไม่เป็นที่รู้จักกัน และไม่พบต้นฉบับที่เป็นภาษาสิงหลของคัมภีร์มาเจยเทวัต เถรวัดฤ ในประเทศลังกา มีต้นฉบับภาษาสิงหลที่ศึศศภณัทสถานแห่งชาติประเทศอังกฤษ มีเนื้อเรื่อง พระมาลัยแต่เข้าใจว่าแต่งขึ้นในระยะหลัง ทางค่านประวัติของพระมาลัย เชื่อกันว่าเป็น องค์เดียวกันกับพระมณีนทเว เถระของลังกา ซึ่งมีชีวิตอยู่ในสมัยพระเจ้าลัทธาติสละ และ พระเจ้าพุทธคามินี ดังมีเรื่องราวปรากฏในคัมภีร์มหาวงศ์ปริเฉทที่ ๓๒ และในคัมภีร์ อรรถกถาชาดก เรื่องทศิपालชาดก และมุกกบิกขชาดก (ฉบับไทยเป็นเตมียชาดก) ว่า เป็นผู้ร่วมอยู่ในที่ประชุมในการเกิดของกุกทาลกกุมาร มุกกบิกขกุมาร (เตมียกุมาร) อयरุมมาร และทศิपालกุมาร^๒ และปรากฏเรื่องราวในคัมภีร์ลัทธวิวัตฤปกรณ์ใน ศตวรรษที่ ๔ คัมภีร์รสาวิณี ซึ่งพระมณีนทเวระแต่งไว้เป็นภาษาสิงหลในศตวรรษที่ ๑๓ และคัมภีร์ลัทธัมมาลังการ แต่งในศตวรรษที่ ๑๔ แต่ตัวเอกใจชื่อว่าจูลลละ มีข้อความ กล่าวถึงบทสนทนาของพระศรีอารียเมตไตรยไว้สั้น ๆ ไม่กล่าวถึงภาคนรก

หนังสือชิวรสาวิณีมีในประเทศไทยตั้งแต่ครั้งสมัยอยุธยารัชกาลพระเจ้าอยู่หัว ท้ายสระ ไทยเรียกมธุรสวาสิณีในประเทศพม่า ใช้ชื่อว่ามธุรสวาสิณีเช่นเดียวกับไทย ต้นฉบับมธุรสวาสิณีที่พบในประเทศพม่า เป็นฉบับที่ได้มาภายหลัง เพราะระบุปีที่จัดพิมพ์เมื่อ ปี ค.ศ. ๑๘๒๗ ที่เมืองร่างกุ้ง ตรงกับ พ.ศ. ๒๔๗๐"

มีข้อที่น่าสังเกตว่า เรื่องพระมาลัยที่พบในบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะ ประกอบด้วยรายละเอียดทั้งภาคนรกและสวรรค์ ส่วนต้นฉบับมาเจยเทวัตฤวัตฤนั้นจะ

^๑Eugène Denis, "L'Origine Cingalaise du P'rah Malay," in The South East Asian Study, vol II (Bangkok: Siam Society, 1965), pp. 332, 335, 337.

^๒สุภาพร มากแจ้ง, "มาเจยเทวัตฤวัตฤ: การตรวจสอบชำระและ การศึกษาเชิงวิเคราะห์," หน้า ๒๔.

^๓Eugène Denis, Ibid, p. 334.

กล่าวถึงภาคกรกเพียงเล็กน้อย และขยายความเกี่ยวกับพระศรีอาริยเมตไตรยไว้อย่าง
 คิสดาร ในประเทศไทยปรากฏหลักฐานต้นฉบับข้อมูลเอกสารโบราณ ทั้งที่เป็นสมุดไทย
 และใบลานอยู่ทั่วประเทศเป็นจำนวนมาก ทำให้มีผู้เชื่อว่าบางทีเรื่องพระมาลัยอาจจะแต่ง
 ในประเทศไทยก็ได้^๑ หรืออาจแต่งขึ้นทางภาคเหนือของไทยในระหว่างปลายศตวรรษที่
 ๑๖ เพราะมีการพบต้นฉบับคัมภีร์มาเลย์เทเวตเถรวัดถูกเป็นภาษาบาลี ซึ่งก่อนหน้าต้นฉบับ
 ภาษาบาลียังไม่เป็นที่รู้จักนอกประเทศไทย^๒

ในประเทศพม่า ได้พบต้นฉบับจารึกเรื่องพระมาลัยเป็นภาษาพม่า ในปลาย
 ศตวรรษที่ ๑๓ อ้างถึงประเพณีการสวดพระมาลัยก่อนการเทศน์มหาชาติ และเนื่องจาก
 พบหนังสืออมฤตสุวาทินี มีอยู่ในประเทศพม่าด้วย ทำให้เชื่อกันว่าคัมภีร์มาเลย์เทเวตเถรวัดถูก
 แต่งขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศพม่า^๓

ในประเทศกัมพูชานั้นพบต้นฉบับเรื่องพระมาลัยจำนวน ๒ ฉบับ^๔ และยังมี
 ปรากฏเรื่องราวความเชื่อ เรื่องการบูชาเจดีย์คือ พระเจดีย์จุฬามณีด้วย คือ เมื่อสมเด็จพระ
 พระศรีสวสัทธิ์พระเจ้าแผ่นดินแห่งกัมพูชาใกล้จะสิ้นพระชนม์ ได้ประทับอยู่บนพระแท่นซึ่ง
 เขียนรูปพระเจดีย์จุฬามณีไว้บนแผ่นดิน เพื่อพระองค์จะได้ทรงตั้งพระวิญญูญาณเฉพาะไปยัง
 สถานที่นั้นพร้อมทั้งมีของทองและกรวยหมากบรรจุเทียนซีผึ้ง รูป หมาก พลุ สำหรับนำไป
 นมัสการพระเจดีย์จุฬามณีบนสวรรค์ และในตอนถวายพระเพลิง มีการเตรียมผ้าขาว
 ไว้สำหรับทำธงบูชาพระเจดีย์จุฬามณีอีกด้วย^๕ นอกจากนี้ยังพบต้นฉบับเรื่องพระมาลัยที่

^๑George Coedès, Liste des ouvrages pâlis composés en
 pays Thai, BEFEO, XV, 3, cited by Eugène Denis, Ibid, p. 332.

^๒A.B. Griswold, Recherches sur la littérature laotienne,
 BEFEO, XVII (1971) cited by Eugène Denis, Ibid, p. 333.

^๓อุทัยธานีพนธฉบับนี้ หน้า ๗.

^๔Eugène Denis, Ibid, p. 331.

^๕กรมศิลปากร, ลัทธิธรรมเนียมต่าง ๆ พิเศษครั้งที่ ๔, สำนักพิมพ์บรรณาคาร,
 ๒๔๑๕, อ้างถึงในอรอนงค์ พัดพาศิ, "พระนิพนธ์ประเภทคำหลวงของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร,"
 หน้า ๑๐๗.

ประเทศลาวที่วัดหลวงพระบาง และที่เวียงจันทน์ เป็นจำนวนถึง ๔๕ ฉบับ^๑ จากการพบต้นฉบับเรื่องพระมาลัยตามประเทศในบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลายประเทศนี้เอง เป็นหลักฐานยืนยันได้ว่า เรื่องดังกล่าวเป็นที่นิยมแพร่หลายมากในอดีต

ส่วนพระศรีอารียเมตไตรย ตามประวัติทางฝ่ายเถรวาทนั้น ทรงเป็นโอรสของพระเจ้าอชาตศัตรูราชและพระนางกาณณาเทวี ทรงพระนามว่าพระอชิตกุมาร ทรงเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าจึงสละโกศสมบัติออกบวช ครึ่งหนึ่งทรงนำผ้าจีวรคู่ ซึ่งพระนางมหาปชาบดีโคตมีถวายไปกระทำพุทธบูชาพระพุทธเจ้าทรงตรัสพยากรณ์ว่า ในภายภาคหน้าพระอชิตกษัตริย์จะได้อัครสาวก เป็นพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่าพระศรีอารียเมตไตรย ในกาลนั้นพระองค์จะมาเกิดเป็นบุตรของสุพรหม และนางสุพรหมวดีพราหมณี ภายหลังมีภรรยาชื่อนางจันทรมุขี เมื่อนางจันทรมุขีให้กำเนิดบุตรก็ทรงออกบวช และได้สำเร็จสัมโพธิญาณ อัครสาวกเป็นพระศรีอารียเมตไตรยในกาลต่อมา^๒

ในคัมภีร์มหาวงศ์ของลังการะบุว่าพระเจ้าทัญญูคามินี (๑๖๑-๑๓๗ ปีก่อนคริสตกาล) ได้ทรงภาวนาถึงพระศรีอารียเมตไตรยจนกระทั่งสิ้นพระชนม์^๓

ผู้วิจัยมีความเห็นว่า เนื้อเรื่องพระมาลัยนั้นเป็นผลจากการผสมผสานแนวความคิดของพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน และฝ่ายเถรวาท โดยมีแนวความคิดฝ่ายมหายานเป็นพื้นฐาน เช่น เรื่องการบูชาสฤงเกียรติ แนวความคิดเรื่องพระพุทธเจ้าในอนาคต คือ พระศรีอารียเมตไตรย และหลักธรรมพื้นฐานของศาสนา คือ การทำศีลละเว้นความชั่ว ส่วนรายละเอียดปลีกย่อยนั้นทางฝ่ายเถรวาทได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับสภาพวัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมและความนิยมของกาลสมัย เมื่ออิทธิพลพุทธศาสนาฝ่ายมหายานแพร่ไปถึงลังกาได้รับเอาแนวความคิดและการปฏิบัติบางประการมาเปลี่ยนรูปใหม่เป็นแบบเถรวาท

^๑Eugène Denis, Ibid.

^๒สมเด็จพระพรหมญาณสังขโมลี, พระปฐมสมโพธิกถา (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธรรมบรรณาการ, ๒๔๑๗), หน้า ๓๐๐-๓๐๖. (เก็บความ)

^๓Alicia Matsunaga, อ้างถึงในอรอนงค์ พัดพาศิ, เรื่องเดียวกัน.

ต่อมาความนิยมพุทธศาสนาแบบเถรวาทได้แพร่กระจายไปยังประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศเหล่านี้จึงได้รับอิทธิพลแนวความคิดต่าง ๆ ของพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทแบบลังการวมทั้งเรื่องราวคัมภีร์ทางศาสนา เช่น คัมภีร์สุวาทีนิ คัมภีร์มหาวงศ์ และอื่น ๆ เรื่องพระมาลัยที่รู้จักกันทั่วไปในประเทศไทยนั้น ได้แก่ ฉบับเทศนาโวหาร และฉบับกลอนสวด ผู้แต่งอาจจะเป็นภิกษุหรือคฤหัสถ์ที่มีความรู้แตกฉานในพระไตรปิฎก ได้พรรณนาเนื้อเรื่องภาคกรกโดยละเอียดส่วนในภาคสวรรค์นั้นมีเรื่องราวตรงกันกับคัมภีร์มาเลย์-เทวทีเถรวาทฤ เป็นเรื่องที่แต่งขึ้นเป็นนิทานธรรมะ โดยยกตัวเอกของเรื่อง คือ พระมาลัยเทียบเป็นบุคคลลาธิฐานกับพระโมคคัลลาน์ พระสาวกของพระพุทธเจ้า เพื่อประโยชน์ในการเผยแพร่หลักธรรม และชี้แนวทางปฏิบัติ เพื่อเข้าถึงธรรมามากกว่าจะเป็นเรื่องจริง

ผู้แต่งและระยะเวลาที่แต่ง

ปัญหาที่ผู้ศึกษาวรรณกรรมหรือวรรณคดีโบราณมักจะมีปัญหาหนึ่ง คือ ปัญหาเกี่ยวกับผู้แต่งและระยะเวลาที่แต่ง เพราะหนังสือโบราณมักไม่ระบุผู้แต่งตลอดจน วันเดือน ปีที่แต่งหนังสือนั้นไว้ ผู้ที่ศึกษาข้อมูลหนังสือโบราณจึงต้องใช้วิธีสันนิษฐานเป็นส่วนใหญ่ แม้ว่าจะมีหลักฐานต้นฉบับหนังสือพระมาลัยทั้งสำนวนวรรณคดี และสำนวนวรรณกรรมพื้นบ้านหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน เป็นจำนวนมาก แต่จากข้อมูลเรื่องดังกล่าวในบริเวณภาคกลางไม่ปรากฏว่ามีหลักฐานเกี่ยวกับผู้แต่งหรือระยะเวลาการแต่งที่แน่นอน มีเพียงนามผู้คัดลอกหรือผู้ว่าจ้างให้คัดลอก และระบุวัน เดือน ปีที่คัดลอกแล้วเสร็จไว้เพียงบางฉบับ เช่น ฉบับใบลานสำนวนเทศนาโวหาร วัดทองบ่อ อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ระบุว่า "ข้าอาตมาผู้มีนามโสภิตนามขรรษา นายดาว ตะเขียงได้จารไว้ในคัมภีร์เรื่องเทวดา อารยะ พระอินทร์ พระมาลัย ในศักราชได้ล่วงไปแล้ว ๒๔๗๘ สุตท้ายนี้ขอฝากปัญหาให้ยังแก่ข้าพเจ้าด้วย"

ส่วนเรื่องพระมาลัยคำหลวงนั้น มีโคลงบทหนึ่งระบุวันเวลาที่แต่งหนังสือนี้ไว้ว่า

๑ เมื่อเสร็จศักราชได้	สองพัน
สองร้อยแปดสิบสรร	เศษห้า
สิบเอ็ดเดือนหกวัน	พฤหัสบดี
เดือนอ่ำแรมเจ็ดเช้า	เขตบางปีมเมีย ๖ ^๑

วันเวลาที่ระบุไว้คือ วันพฤหัสบดี แรม ๗ ค่ำ เดือน ๕ ปีมะเมีย พ.ศ. ๒๒๕๐
อยู่ในช่วงสมัยของพระเจ้าอยู่หัวบรมโกศแห่งกรุงศรีอยุธยา (๒๒๓๔-๒๓๐๑) นอกจากนี้ยังมี
ข้อความโคลงอีกบทหนึ่งระบุนามผู้แต่งว่า คือ กรมพระราชวังบวรฯ

๑ สมุดมาลัยเสด็จ	ลิลิต
กรมพระราชวังบวร	ว่าไว้
จบเสร็จเรื่องราวประติษฐาน	(ประทับ) แต่ง
เพราะพรำทำยากได้	(แจ่มแจ้ง) ใจจริง ๖ ^๒

อรอนงค์ พัดพาดิ^๑ ให้ความเห็นว่ากรมพระราชวังบวรฯ ที่กล่าวถึงใน
พระมาลัยคำหลวงคือ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล แต่ไพศาล เขาวนดี^๒ ให้ความ
เห็นว่า เป็นกรมพระราชวังบวรมหาเสนาบดีทั้งนี้เพราะในปี พ.ศ. ๒๒๓๖ เจ้าฟ้า
ธรรมธิเบศรได้รับสถาปนาเป็นเจ้าฟ้ากรมขุนเสนาบดีทั้งนี้ และในปี พ.ศ. ๒๒๓๔ ได้ทรง
พระนิพนธ์วรรณคดีพุทธศาสนาเรื่องหนึ่ง คือ ฝันโศภนินทศรคำหลวง ส่วนเรื่องพระมาลัย
คำหลวงระบุว่าแต่งในปี พ.ศ. ๒๒๕๐ อันเป็นเวลาใกล้เคียงกัน จึงเชื่อกันว่าพระมาลัย
คำหลวงน่าจะเป็นพระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร แต่เสฐียรโกเศศ^๓ ให้ความเห็นว่า

^๑จากสมุดไทยที่นายพรหมเปริยญถวายหอพระสมุด, อ้างแล้ว

^๒เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร, พระมาลัยคำหลวง, หน้า ๔๖.

^๓อรอนงค์ พัดพาดิ, "พระนิพนธ์ประเภทคำหลวงของเจ้าฟ้าธรรมธิเบศร," หน้า ๔๑.

^๔ไพศาล เขาวนดี, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๐.

^๕เสฐียรโกเศศ, เมืองสวรรค์และนิสางเทวดา, หน้า ๓๘.

หนังสือพระมาลัยคำหลวงนี้คงไม่ใช่พระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร เพราะมีสำนวน
ต่ำกว่าพระนิพนธ์เรื่องอื่นมาก

แม้ว่าการคลี่คลายปัญหาเกี่ยวกับผู้แต่งเรื่องพระมาลัยคำหลวงนี้ยังไม่ยุติ เรื่อง
จากหลักฐานเอกสารที่มีอยู่ในปัจจุบันไม่อาจจะให้ความกระจ่างใด ๆ เกี่ยวกับผู้แต่ง
อาศัยการสันนิษฐานเชิงอรรถชีวิตประวัติ ทำให้เชื่อกันต่อมาในระยะหลังว่าพระมาลัยคำหลวง
เป็นพระนิพนธ์ของเจ้าฟ้าธรรมาธิเบศร

ส่วนเรื่องพระมาลัยกลอนสวดนั้น บางท่านเห็นว่าแต่งก่อนพระมาลัยคำหลวง
บ้าง^๑ และหลังพระมาลัยคำหลวงบ้าง^๒ ทำให้เกิดปัญหาขัดแย้งเรื่องระยะเวลาในการ
แต่งว่าฉบับใดจะแต่งก่อนกัน เพราะฉบับที่แต่งขึ้นก่อนอาจจะให้แนวความคิดหรือเป็นต้นแบบ
แก่ฉบับที่แต่งขึ้นภายหลัง

จากการสันนิษฐานของสุภาพร มากแจ้ง^๓ เกี่ยวกับการแต่งมาเลย์เทวีตเถรวิตถู
ในประเทศไทย ในพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ หรือพุทธศตวรรษ ๑๙-๒๐ และพระพุทธรูปวิลาส
ได้แต่งฎีกามาลัย เพื่ออธิบายมาเลย์เทวีตเถรวิตถูอีกทีหนึ่ง แสดงว่าเรื่องพระมาลัยเป็นที่
รู้จักในประเทศไทยมานานแล้ว และถ้าวรรณกรรมพื้นบ้านมีที่มาจากฎีกามาลัย ก็อาจจะแต่ง
ในระยะเวลาใกล้เคียงกับมหาชาติคำหลวง หรือกาพย์มหาชาติ คือ ระหว่าง พ.ศ. ๒๐๒๔-
๒๑๔๔ เพราะมีเนื้อความพาดพิงถึงเทศน์คาถาพื้น หรือเทศน์มหาชาติด้วย

เกษม บุญศรี^๔ กล่าวถึงประเพณีการเทศน์มหาชาติว่ามีมาตั้งแต่ครั้งกรุง
สุโขทัย สมัยพระญาลิไท โปรดให้มีประเพณีเทศน์มหาชาติตามวัดต่าง ๆ ในพระนคร
ต่อมามีผู้ตามพระราชนิยมออกไปตามวัดต่าง ๆ หัวราชอาณาจักร จนกลายเป็นประเพณี

^๑ อรอนงค์ หัตถาดี, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔.

^๒ พระวรวงศ์วิสิษฐ, วรรณคดีไทย (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๔๙๖), หน้า ๑๔๐.

^๓ วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ หน้า ๑๗.

^๔ เกษม บุญศรี, ประเพณีทำบุญเนื่องในพุทธศาสนา, หน้า ๒๔๓. (เก็บความ)

บ้านเมืองของสมัยกรุงศรีอยุธยาและเหตุที่ใช้เป็นประเพณีประจำป็นั้น อาจเป็นเพราะได้
ทราบอานิสงส์ซึ่งกล่าวไว้ในฎีกามาลย์ก็ได้

หลักฐานยืนยันเรื่องประเพณีการเทศน์มหาชาติ คือ ศิลาจารึกหลักที่ ๓ หรือ
ศิลาจารึกนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร จารึกไว้เมื่อมหาศักราช ๑๒๗๙ ปีระกา
(พ.ศ. ๑๙๐๐) กล่าวถึงระยะเวลาที่สังฆกรรมอันตรธาน ผู้คนละเลยศาสนา พระไตรปิฎก
จะสาบสูญตั้งความว่า

๓๔ "... อันหนึ่งไสถนับแต่ปีสถาปนาพระมหาธาตุ

นี้ไปเมื่อหน้า ได้

๓๕ เก้าสิบเก้าปีถึงในปีกุน อันว่าพระปิฎกไตรนี้จัก

หายแล หาคณจ้

๓๖ กรู้แท้แลมิได้เลย ยังมีคนรู้คัมภีร์เล็ก

สน้อย ไชร์ธรรมเทศ

๓๗ นาอันเป็นต้นว่าพระมหาชาติ หาคณสวดแล

มิได้เลย..."^๑

นอกจากนี้ยังกล่าวถึงเรื่องราวที่พระญาณโศภิต (ประติษฐานพระศรีรัตนมหาธาตุ
และปลุกพระศรีมหาโพธิ์ ที่ชัยภูมิมาแต่ลังกา และกล่าวถึงอานิสงส์ของการบูชาพระสุป
เจตีย์ และพระศรีมหาโพธิ์ว่าผลบุญกุศลนั้นจะยังบุคคลให้ไปเกิดในศาสนาสมเด็จพระศรี-
อารยเมตไตรย ตั้งความว่า

^๑ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๑ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี,

๒๕๒๑), หน้า ๖๓. คำอ่านปัจจุบันนี้คณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทาง

ประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี ได้ตรวจสอบและจัดทำเทียบกับที่ศาสตราจารย์

ยอช เซเคลส์อ่านไว้ ดัดเติม

๔๘ " . . . ข้าเราบัดนี้มีบุญ

หนักหนาจึงจ้

๔๙ กได้มาเกิดทันศาสนาพระเป็นเจ้าไซรี

จูงทั้งหลายหมื่น

๖๐ กระทำบูชาพระสถูป เจตีย์ พระศรียาโพธิ์อัน

เสมอดังตน

๖๑ พระเจ้าเรา ผิดใจได้ปรารถนาด้วยใจศรียาถึง

อันเชือกจักรปรารถ

๖๒ นาไปเกิดในเมืองฟ้า . . . ครอบพระศรียารย

ไมตรีลงมาเป็น

๖๓ พระพุทธ เยี่ยมมาเกิดในเมืองดินนี้ค้าย

เตียวก็ได้ค้าย . . . °

ในศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง อักษรขอม ภาษาเขมร จังหวัดสุโขทัย มีคำจารึก
เรื่องราวที่พระญาณโฑ์ทรงอาราธนาพระมหาสามีสังฆราชจากลังกามายังกรุงสุโขทัย
เมื่อมหาศักราช ๑๒๔๓ (พ.ศ. ๑๘๐๔) พระมหาสามีสังฆราชนี้มีบทบาทสำคัญในการ
เผยแผ่พุทธศาสนาภายในนครราชแบบลังกาในกรุงสุโขทัย จนพระญาณโฑ์ทรงเสด็จ
และมีพระราชศรียาเสด็จออกผนวช มีข้อความตอนหนึ่ง ซึ่งสมเด็จพระยาปวเรศ-
วาริยาลงกรณ์ทรงแปลไว้กล่าวถึงพระญาณโฑ์โปรดเกล้าฯ ให้สร้างเจตีย์ และพระมณฑปเจตีย์
พร้อมทั้งทรงหล่อรูปพระศรียารยเมตไตรยไว้ในหอเทวารลัย ณ ตำบลป่ามะม่วง

"ครั้งหนึ่งมีรับสั่งให้ราบบุรุษไปอาราธนาพระเจตีย์และพระมณฑปเจตีย์มา
ประดิษฐานในเมือง แล้วโปรดให้สร้างพระมณฑปรูปรางค์ใหญ่องค์หนึ่ง
แล้วสร้างพระอารามในที่พระมณฑปนั้น . . . แล้วทรงหล่อรูปพระศรียา-
อาริยพระองค์หนึ่งประดิษฐานไว้ในพระวิหารคดทิศใต้ในอาราม ครั้งหนึ่ง
ตรัสสั่งนายศิลปินนายช่างให้หล่อรูปพระนเรศ (พระคเณศ) พระมเหศวร
พระวิษณุกรรม รูปพระสุเมธวราดาบส พระศรียารยทั้งห้ารูปนี้ประดิษฐานไว้
ในหอเทวารลัย มหาเกษตรคิมาน ไว้เป็นที่นิพิตอนุชา ณ ตำบลป่ามะม่วง . . . °"

° เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๔.

๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔.

ในศิลาจารึกหลักที่ ๖ คือ ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง ชัยภรชอม ภาษามคธ
จังหวัดสุโขทัย ด้านที่ ๓^๑ และศิลาจารึกหลักที่ ๑๑ คือ ศิลาจารึกวัดเขาภบ จังหวัด
นครสวรรค์ ด้านที่ ๒^๒ มีข้อความกล่าวถึงพระศรีอารียเมตไตรย นอกจากนี้ศิลาจารึก
หลักที่ ๖ นี้ ยังมีข้อความสรรเสริญพระเกียรติคุณพระญาติไท้เทียบกับการบำเพ็ญทาน
บารมีของพระเวสสันดร และเทียบปัญญาบารมีเหมือนพระมโหสถ อันเป็น เรื่องรวมอยู่ใน
เรื่อง "ทศชาติ"^๓

จากหลักฐานข้อความที่จารึกไว้ในศิลาจารึกหลักต่าง ๆ ทำให้เราทราบว่
แนวความคิดเรื่องการบูชาพระสฤปเจตีย์ ความเชื่อเรื่องพระศรีอารียเมตไตรย และ
ประเพณีการเทศน์มหาชาติว่า มีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยแล้ว ประกอบกับเรื่องฎีกามาสัยที่
พระพุทธวิลาสแต่นั้น แต่งในระยะเวลาใกล้เคียงกันกับที่แนวความคิดเรื่องดังกล่าวเริ่ม
แพร่หลาย เรื่องฎีกามาสัยน่าจะมีส่วนสนับสนุนเรื่องมหาชาติมาตั้งแต่ต้น และเป็นที่ยอมรับ
คิดเทียบกันทั้งสองเรื่อง จึงมีผู้นำมาแต่งเป็นสำนวนต่าง ๆ ต่อมาในระยะหลัง

หนังสือมหาชาตินั้นฉบับเดิมแต่งเป็นภาษามคธ ถือกันเป็นคติว่าถ้าใครได้ฟังย่อม
เกิดสิริมงคลแก่ผู้นั้น คนทั้งหลายจึงนิยมฟังเทศน์คาถามหาชาติ แต่ผู้ฟังไม่อาจจะเข้าใจเนื้อความ
ที่เทศน์ได้แจ่มแจ้ง เพราะเป็นภาษามคธ เพราะเจ้าทรงธรรมจึงทรงอนุมัติตามแบบอย่าง
ครั้งสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ซึ่งแต่งเป็นคำหลวงไว้สำหรับอ่านให้สัปบุรุษฟัง
อีกประการหนึ่งคือ ประเพณีการสวดโอ้เอ้วิหารรายนั้น เกิดในสมัยพระเจ้าทรงธรรม
ในสมัยโบราณของไทย มีประเพณีการรักษาศีลอุโบสถ เมื่อถึงวันอุโบสถบรรดาสัปบุรุษจะ
พากันไปสมาทานอุโบสถศีลที่วัด ตั้งแต่เช้า และรักษาศีลอยู่วัดตลอดวันในเวลาทีประชุมกัน

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๓.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๘.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๑.

อยู่ในวัดนั้นจะพากันศึกษาความรู้ทางธรรม ด้วยเหตุนี้เองพระภิกษุสงฆ์ซึ่งเป็นกวีจึงแปล
 ชาติกเรื่องต่าง ๆ แต่งเป็นหนังสือบทกลอนสำหรับสัปบุรุษอ่านผู้กินฟังในขณะที่ไปรักษาศิล
 ที่วัด หนังสือเหล่านี้แต่งด้วยกาพย์ทั้งสิ้น เรียกกันว่าหนังสือสวด ที่เรียกกันว่าสวดไอ้เอ๋
 วิหารรายนั้น เป็นเพราะ พระเจ้าทรงธรรมพระราชดำริให้จัดประเพณีการอ่านหนังสือสวด
 ให้เป็นประโยชน์แก่สัปบุรุษยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อนเป็นต้นว่า ให้มีพนักงานอ่านประจำวิหาร หรือ
 ศาลารายในพระอารามหลวงสำหรับสัปบุรุษจะได้ไปฟัง และอาจจะโปรดเกล้าให้พวกกวี
 แต่งกาพย์เรื่องชาติกต่าง ๆ เพิ่มเติมขึ้นอีกเป็นอันมากจนการแต่งหนังสือสวดเป็นที่นิยม
 กันแพร่หลาย ยังสังเกตได้ในปัจจุบัน เพราะบรรดาหนังสือคำกลอนของเก่าที่มีอยู่นั้นมี
 หนังสือสวดอยู่มากกว่าชนิดอื่น^๑ สำหรับหนังสือพระมาลัยกลอนสวดนั้นมีข้อความตอนหนึ่ง
 ระบุว่าเรื่องดังกล่าวแต่งขึ้นเพื่อประโยชน์ในการฟังเช่นกัน

๑ บอกรวบรวมไว้ให้เป็นผล

เป็นกุศลแก่หญิงชาย

สัปบุรุษท่านทั้งหลาย

ฟังจำไว้สั่งสอนใจ ฯ

อนึ่งเนื้อเรื่องพระมาลัยฉบับกลอนสวด แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทกาพย์และ
 สามารถนำไปใช้สวดทำนองได้ด้วย การสวดเป็นทำนองต่าง ๆ นั้นมีมาแต่ครั้งพระเจ้า
 ทรงธรรม^๒ ดังนั้นอาจเป็นไปได้ว่าเรื่องพระมาลัยกลอนสวดนี้จะแต่งในสมัยพระเจ้า
 ทรงธรรม คือ ระหว่าง พ.ศ. ๒๑๔๕-๒๑๗๑ เพราะเป็นช่วงที่มีการแต่งหนังสือสวด
 แพร่หลาย

^๑ สมเด็จพระยาตากษัตริย์ราชานุภาพ, "คำอธิบายตำนานโคลง ฉันท์ กาพย์
 กลอน," บันทึกสมาคมวรรณคดี อนุสรณ์งานศพนายเดช คงสายสินธุ์ (กรุงเทพฯ:
 โรงพิมพ์พระจันทร์, ๒๔๑๖), หน้า ๑๔๕-๒๐๐. (เก็บความ)

^๒ สมเด็จพระยาตากษัตริย์ราชานุภาพ, กาพย์มหาชาติ, หน้า ๔๐.

ไพศาล เขาวนดี^๑ สนธิฐานว่าต้นฉบับเรื่องพระมาลัยกลอนสวดแต่งในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นประมาณ พ.ศ. ๒๐๒๕-๒๑๗๐ โดยพิจารณาจากอักษรวิธี เพราะใช้อักษรวิธีที่ไม่มีกฎเกณฑ์ตายตัว เช่น เขียนตามเสียงอ่านเป็นสำคัญ มีการใช้วรรณยุกต์เพียง ๒ รูป คือ วรรณยุกต์เอกและวรรณยุกต์โท เช่นที่ใช้ในสมัยสุโขทัย และตัวสะกดการันต์ไม่แน่นอนจึงเข้าใจว่าคงแต่งก่อนหนังสือจินตคามณี คือ ก่อน พ.ศ. ๒๒๒๓ แต่ก็ได้ตั้งข้อสงสัยเกิดไว้ด้วยว่าในเรื่องพระมาลัยกลอนสวดมีการใช้พยัญชนะ "ศ" หลายแห่ง ซึ่งการใช้พยัญชนะดังกล่าวมีปรากฏครั้งแรกในหนังสือจินตคามณี และได้อธิบายว่าการสะกดการันต์ผิดพลาดนั้นอาจเป็นเพราะผู้แต่งยังไม่แตกฉานทางภาษา

เหตุผลอีกประการหนึ่งที่ทำให้ผู้วิจัยเชื่อว่าพระมาลัยกลอนสวดแต่งในสมัยกรุงศรีอยุธยา ก็คือ ในรัชกาลพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช พระองค์ได้ฟื้นฟูกฎพระสงฆ์ขึ้นใหม่ เพราะสภาพการณ์ของคณะสงฆ์ในครั้งนั้นเสื่อมโทรมระส่ำระสายเกิดความวิปริตแปรผันต่าง ๆ อันเนื่องมาจากความเสียหายครั้งเสียดกรุงศรีอยุธยาแก่พม่าใน พ.ศ. ๒๓๑๐ และเนื่องจากความวิปริตครั้งแผ่นดินสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี มีข้อความตอนหนึ่งจากกฎพระสงฆ์ที่รัชกาลที่ ๑ ทรงตราขึ้นใช้รวมอยู่ในกฎหมายตราสามดวงความว่า

. . . บัดนี้พระสงฆ์อันนับเข้าในพระพุทธชินโนรส มิได้มีศิริโอดดับปะคบหากัน ทำอลามกเป็นอลະชียะภิกษุ คือ เสพสุรา ยาเมา น้ำตาล ช่มและฉันโภชนาหารของกิด ของเคี้ยวเพล่าปลาหัทธแลในราตรีก็มีบ้าง . . . ลางจำพวกเป็นนักสวดสัปบุรุษหายกนิมนสวดพระมาลัย ไม่สวดต้องตามเนื้อความพระบาลี ร้องเป็นลำนำ แหก จีน มอญ ฝรั่งเศส แล้วฉันสาธุเปียง แกงบวดเมี่ยง ช่ม กล้วย อ้อยก็มีบ้าง . . . เพราะพระสงฆ์ราชาคณะถาปนุกรมเจ้าอธิการละเมินเสียมิได้ดูแลกำกับห้ามปราม^๒

^๑ไพศาล เขาวนดี, "พระมาลัยคำสวด: วรรณกรรมชาวบ้าน," โครงการสังสรรค์วรรณภาษาและวรรณกรรม, หน้า ๑๓๑-๑๓๒. (เก็บความ)

^๒ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ ๑ ว่าด้วยกฎพระสงฆ์ พิมพ์ในงานเสด็จสมณศักดิ์เป็นที่สมเด็จพะพุทธาจารย์ (โสม ฉนฺโน) พ.ศ. ๒๕๐๐ อ้างถึงใน คณะสงฆ์สามัญในประเทศไทย อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพพระวิจิตรบุณฺี ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๒๒, หน้า ๖๗-๖๘.

ข้อความดังกล่าวมีการอ้างถึงประเพณีการสวดพระมาลัย แสดงว่า ประเพณีดังกล่าวมีมาแล้วแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา และแพร่หลายมาก เนื่องจากมีการ นำไปใช้เชิงฆราวาส จนขาดการสำรวมและละเมอวิสัยสงฆ์บางประการ รัชกาลที่ ๑ จึงได้ทรงตรากฎพระสงฆ์ไว้เพื่อห้ามภิกษุสงฆ์ เจริญให้ประพฤติกหรือกระทำสิ่งที่ไม่ควร และผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกลงอาญาตามโทษานุโทษ ดังมีข้อความตอนหนึ่งในกฎพระสงฆ์ ข้อที่ ๑๐ ว่า "ห้ามมิให้ภิกษุสงฆ์สวดพระมาลัยในงานศพ ให้สวดแต่พระอภิธรรม มิให้ขับร้องลำนำ ห้ามมิให้เจ้าภาพเสี้ยมพระสวดด้วยสาธุ แกงบวด เมียง ลัม กล้าย อ้อย . . ." ๑ กฎดังกล่าวให้ไว้เมื่อวันอังคาร แรม ๑๓ ค่ำ เดือนเจ็ด ปีระกา จ.ศ. ๑๑๖๐ (พ.ศ. ๒๔๓๑) นับจากนั้นเป็นต้นมา จึงไม่มีการสวดพระมาลัย ในงานศพอีก ความนิยมเรื่องพระมาลัยจึงเริ่มเสื่อมลงทีละน้อย ต่อมาเมื่อ รัชกาลที่ ๔ ทรงตั้งนิคายธรรมยุต แก้ไขปรับปรุงวินัยสงฆ์ให้ถูกต้องตามพุทธบัญญัติ ความนิยมเรื่องมาลัย เริ่มเสื่อมลงตามลำดับ เพราะไม่มีการนำไปใช้อีก ๒ แต่ ประชาชนส่วนใหญ่ยังคงยึดมั่นในความเชื่อตามที่กล่าวถึงไว้ในเรื่องพระมาลัย เช่น การทำบุญสร้างกุศลกรรม เพื่อจะได้ไปเกิดในศาลนาพระศรีอาริย์เมตไตรย

ในปี จ.ศ. ๑๑๔๔ (พ.ศ. ๒๓๒๔) มีกฎหมายห้ามพระสงฆ์ เทศน์มหาชาติเป็น บทกลอน และกล่าวถ้อยคำตลกคะนองเพราะเสียดสีระในการเทศน์การฟัง" กฎนี้ตราขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๑ ปัสมี ไชยธรรมยานุการ, วิชากฎหมายคณะสงฆ์ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ประยูรวงศ์, ๒๔๒๐), หน้า ๔-๑๐.

๒ Eugène Denis, Ibid, pp. 329-330.

๓ ปัสมี ไชยธรรมยานุการ, เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒-๓.

ก่อนกฎที่ห้ามสวดพระมาลัย จากการที่มีข้อห้ามเทศน์มหาชาติเป็นลำนำ และห้ามสวดพระมาลัยในระยะเวลาใกล้เคียงกัน นั้นอาจเป็นไปได้ว่า เมื่อมีกฎห้ามเทศน์มหาชาติเป็นลำนำนั้นประชาชนก็หันไปนิยมฟังสวดพระมาลัยกันมากขึ้น เพราะมีการสวดเป็นลำนำเช่นกัน จึงได้มีการห้ามในระยะต่อมา ในสมัยปัจจุบันข้อห้ามดังกล่าวได้รับการผ่อนปรนมีการนำกลับมาใช้อีก แต่ต้องควบคุมให้อยู่ในระเบียบวินัยอันดีงามของสงฆ์

สาเหตุที่ผู้วิจัยเชื่อว่าพระมาลัยกลอนสวดแต่งในสมัยกรุงศรีอยุธยา และแต่งก่อนพระมาลัยคำหลวง คือ

๑. มีเค้าข้อมูลว่าเรื่องพระมาลัยปรากฏในประเทศไทยตั้งแต่ครั้งกรุงสุโขทัย ในรัชสมัยพระมหาธรรมราชาที่ ๑ หรือพระยาสิโหนัง ดังมีเรื่องราวการบูชาพระสฤปเจดีย์ การเทศน์มหาชาติ และพระศรีอาริย์เมตไตรย กล่าวไว้ในศิลาจารึกหลายหลัก เช่น ศิลาจารึกนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง จังหวัดสุโขทัย และศิลาจารึกวัดเขากอบ จังหวัดนครสวรรค์ เป็นต้น และระหว่างพุทธศักราชที่ ๑๙-๒๐ พระพุทธริสาสได้แต่งฎีกามารลัย ซึ่งน่าจะเป็นต้นเค้าเรื่องพระมาลัยฉบับกลอนสวด ส่วนพระมาลัยคำหลวงนั้นได้เค้าเรื่องมาจากคัมภีร์มาเลย์ เทวรัตถุ

๒. สมัยพระเจ้าทรงธรรม มีการแต่งหนังสือสวดแพร่หลาย ประกอบกับมีการสวดทำนองต่าง ๆ เกิดขึ้นในระยะนี้ เรื่องพระมาลัยกลอนสวดสามารถใช้สวดทำนองได้ด้วย ทั้งยังเป็นหนังสือสวดที่แพร่หลายควบคู่กับเรื่องมหาชาติ เนื้อเรื่องกล่าวพาดพิงเรื่องการเทศน์มหาชาติ และสนับสนุนให้ประชาชนฟังเทศน์มหาชาติอีกด้วย

๓. พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกฯ ทรงตรากฎพระสงฆ์อื่นเป็นข้อห้ามสำหรับพระภิกษุ สามเณร ห้ามเทศน์มหาชาติเป็นลำนำ และห้ามสวดพระมาลัยในงานศพ แสดงว่าเรื่องดังกล่าวเป็นที่นิยม และมีมาแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาแล้ว

๔. มีความสันนิษฐานการใช้อักษรวิธี ตัวสะกด การินต์ และรูปแบบฉันทลักษณ์ไม่เคร่งครัดตามแบบแผน เข้าใจว่าน่าจะเป็นต้นเค้าก่อนหนังสือจินดามณี คือ ก่อน พ.ศ. ๒๒๓๓